

Beskyttelse af kulturværdier i Danmark

Lars M. Banke

Fortid og Nutid oktober 1996, s. 181-214.

I anledning af at loven om sikring af kulturværdier i Danmark i år har ti års jubilæum, tager Lars M. Banke et vue over den måde hvorpå loven er blevet administreret i den forløbne tid. Han gør tillige rede for forholdet mellem den danske, nationale lovgivning og EUs regelsæt på området. Konklusionen er, at loven i alt væsentligt synes at have fungeret tilfredsstillende, men at indførelsen af det indre marked i EU i 1993 har skabt et problem med hensyn til kontrollen af udførelsen af kulturværdier.

Lars M. Banke, f. 1954, cand.scient.pol., kontorchef i Kulturministeriet.

1. Indledning

Det er nu ti år siden, at der blev gennemført en særlig lovgivning vedrørende beskyttelse af kulturværdier i Danmark, nemlig lov nr. 332 af 4. juni 1986 om sikring af kulturværdier i Danmark. I forbindelse med vedtagelsen af kulturværdiloven blev det påpeget, at der var tale om en forsigtig, forholdsvis enkel og ikke særligt indgribende beskyttelsesordning sammenlignet med lovgivningen i andre lande. Det blev derfor understreget, at skulle det vise sig, at beskyttelsen var utilstrækkelig i forhold til det tilsigtede mål, måtte ordningen udbygges ved en revision af loven på grundlag af de indvundne erfaringer.

Som følge af etableringen af det indre marked den 1. januar 1993 er beskyttelsen af kulturværdier også blevet genstand for regulering på fællesskabsniveau. I 1992 blev der vedtaget en rådsforordning om udførsel af kulturgoder, som regulerer udførelsen af kulturværdier til tredjelande, og i slutningen af 1993 er rådsdirektivet om tilbagelevering af kulturgoder, som ulovligt er blevet fjernet fra en med-

lemsstats område, blevet gennemført i dansk ret.

Formålet med denne artikel er at give en samlet præsentation af reguleringen vedrørende beskyttelsen af kulturværdier i Danmark og i den forbindelse gøre rede for erfaringerne med kulturværdiloven.

Dispositionen er følgende: I afsnit 2 redegøres der for baggrunden for gennemførelsen af kulturværdiloven i 1985-1986. Hovedpunkterne i loven bliver gennemgået i afsnit 3. Dernæst diskuteres i afsnit 4 erfaringerne med den gældende beskyttelsesordning, og der gives en samlet oversigt over Kulturværdiudvalgets virksomhed. I afsnit 5 gives der en generel introduktion til EU-reguleringen af udførsel af kulturgoder. I afsnit 6 præsenteres rådsforordningen om udførsel af kulturgoder, og forordningens anvendelsesområde bliver sammenholdt med kulturværdilovens område. Endelig præsenteres i afsnit 7 lov om tilbagelevering af kulturgoder, som ulovligt er blevet fjernet fra et EU-medlemslands område m.v., der gennemfører i direktivet i dansk ret. Afsnit 8 indeholder nogle afsluttende bemærkninger.

2. Baggrunden for kulturværdiloven

Kulturværdiloven er udarbejdet med udgangspunkt i en betænkning fra Udvalget om beskyttelse af kulturværdier i Danmark.¹

Udvalget blev nedsat af Kulturministeriet i november 1982 med den opgave at rådgive ministeriet om, hvorvidt der burde gennemføres restriktioner imod udførsel af kulturværdier i Danmark, og – i givet fald – at fremkomme med forslag til udformning af sådanne bestemmelser. I tilknytning hertil skulle udvalget endvidere overveje spørgsmålet om dansk ratifikation af UNESCOs konvention fra 1970 om forholdsregler imod ulovlig handel med kulturværdier.

I udvalgets kommissorium blev der henvist til, at Nordisk Råd i rekommandation nr. 14/1977 havde anbefalet de nordiske regeringer dels at gennemføre lovgivning om beskyttelse af kulturværdier imod udførsel, dels at stræbe imod en harmonisering af den nordiske lovgivning på dette område.

Baggrunden for udvalgets nedsættelse var endvidere en række sager, som var blevet meget omtalt i pressen, hvor kulturværdier af særlig national interesse var blevet ført ud af landet, uden at der havde været mulighed for at forhindre denne udførsel. De to mest kendte af disse sager – salget af en række hollandske malerier fra Gavnø i 1976 og salget i 1984 af den hollandske maler Jan Jansz. den Uyls stilleben fra 1633 – er udførligt beskrevet i udvalgets betænkning.²

Udvalget blev sammensat af en række sagkyndige inden for museums- og kunstområdet med museumsinspektør Else-Marie Boyhus som formand.

Udvalgets betænkning forelå i 1985. Udvalget fandt, at der burde gennemføres en lovgivning, der begrænsede adgangen til at udføre kulturværdier

fra Danmark for derigennem at sikre den danske kulturarv. Udvalget gjorde dog opmærksom på, at behovet for en begrænsning af udførselsadgangen var af beskeden størrelse. I den forbindelse henviste udvalget til, at i langt de fleste tilfælde var de kunstværker, der – under større eller mindre opsigt – var blevet solgt ud af landet, ringere end de værker, der allerede fandtes på danske museer.

Den udførsel af kulturværdier fra Danmark, som fandt sted, da betænkningen blev udarbejdet, var efter udvalgets opfattelse ikke ligefrem faretruende, men det måtte antages, at en fortsat ubegrænset udførselsadgang ville kunne føre til uoprettelige tab på lidt længere sigt. Der var derfor behov for at skabe en adgang til at gribe ind og forhindre udførsel i de ganske særlige tilfælde, hvor kunstværker eller andre kulturgjenstande, der var af særlig national interesse, og som derfor burde kunne sikres som en del af den nationale kulturarv, stod i fare for at blive ført ud af landet.

Udvalget fandt på denne baggrund ikke, at der var behov for en ordning med omfattende, generelle restriktioner, men derimod for en forholdsvis begrænset beskyttelsesordning, hvor begrænsningen bl.a. er lagt i definitionen af begrebet kulturværdi (jf. nedenfor). Lovens fastlæggelse af begrebet kulturværdi er således langt snævrere end kulturværdi i almen forstand.

Udvalget fremhævede endvidere, at selv om man ikke hidtil havde haft en generel lovgivning med det direkte sigte at begrænse udførsel af kulturværdier fra Danmark, var der i en række andre love bestemmelser, som indirekte virkede for dette mål. Udvalget pegede bl.a. på bestemmelserne i museumsloven om afleveringspligt for dannede og om, at de af loven omfattede museer i almindelighed ikke må udskille genstande fra samlingerne.³ Udvalget fandt imidlertid, at de gældende

danske ordninger til beskyttelse af den kulturelle arv måtte anses for utilstrækkelige på baggrund af den stigende interesse fra udlandet for erhvervelse af dansk kunst og danske antikviteter, som særligt havde kunnet konstateres gennem de seneste år.

Udvalget måtte samtidig konstatere, at forslaget fra Nordisk Råd om en harmonisering af beskyttelseslovgivningen for kulturværdier i de nordiske lande desværre ikke var gennemførlig. Der var allerede gennemført beskyttelsesordninger i alle de øvrige nordiske lande. Selv om der var visse fælles grundprincipper i disse ordninger, fandt udvalget, at beskyttelsesbestemmelserne var temmelig forskellige og afpasset efter de enkelte landes særlige forhold. Udvalget så sig derfor ikke i stand til gennem forslaget til en dansk beskyttelsesordning at bidrage til en harmonisering af reglerne i de nordiske lande. Udvalgets lovforslag er således udformet ud fra en vurdering af danske forhold og de særlige behov, der gør sig gældende i Danmark.

For så vidt angår ratifikation af UNESCO-konventionen om forholdsregler imod ulovlig handel med kulturværdier gav udvalget udtryk for, at man fra dansk side fortsat burde overveje spørgsmålet om ratifikation. En sådan eventuel ratifikation burde dog efter udvalgets opfattelse så vidt muligt ske sammen med de øvrige nordiske lande, idet der i denne sag – som i en række andre UNESCO-sager – burde tilstræbes en fælles nordisk holdning.⁴

3. Kulturværdiloven

I det følgende gennemgås hovedpunkterne i loven.⁵ Overskrifterne svarer til lovens kapiteloverskrifter. Afslutningsvis omtales kort kulturværdibekendtgørelsen (bekendtgørelse nr. 404

af 11. juni 1987 om sikring af kulturværdier i Danmark), som indeholder enkelte udfyldende bestemmelser.

3.1. Formål og område

Det fastslås i § 1, at lovens formål er at sikre den danske kulturarv gennem bevaring af kulturværdier i Danmark. Med andre ord er *målet* at beholde de kulturgenstande, som kan karakteriseres som umistelige kulturværdier, i landet, og *midlet* til at opnå dette mål efter kulturværdiloven er udførselsrestriktioner.

Det fremhæves i bemærkningerne, at den danske kulturarv også bliver sikret gennem anden lovgivning og andre ordninger. Der peges bl.a. på, at museumsloven har til formål gennem de opgaver, der pålægges museerne, at sikre Danmarks kulturarv.⁶ De to regelsæt kompletterer således hinanden med henblik på det fælles mål, men gennem forskellige opgaver og midler. Allerede i bemærkningerne til § 1 fastslås det, at der kun er meget få tilfælde, hvor ting, som er umistelige for Danmark, er i fare for at blive ført ud af landet.

Kulturværdiloven omfatter følgende kulturværdier, som ikke er i offentligt eje, jf. lovens § 2:

- 1) kulturgenstande fra tiden før 1660,
- 2) kulturgenstande, som har en værdi på 100.000 kr. eller derover, og som er ældre end 100 år.

Dog er fotografier omfattet af loven, såfremt de har en værdi på 30.000 kr. eller derover. Derimod omfatter loven ikke mønter og medaljer.⁷

Det fremgår af bemærkningerne til bestemmelsen, at der i denne sammenhæng ved kulturværdier forstås kulturgenstande – eksempelvis kunstværker, kulturhistoriske genstande, bøger, manuskripter og arkivalier – som udgør en umistelig del af Dan-

marks kulturarv, der derfor ville blive væsentligt forringet, hvis disse genstande blev ført ud af landet. Kulturværdilovens fastlæggelse af begrebet kulturværdi er således langt snævrere end kulturværdi i almen forstand. Det bemærkes, at også samlinger vil kunne betragtes som kulturværdier efter loven for så vidt, der er tale om samlinger, der er kendetegnet ved en indre sammenhæng, som f.eks. en samling breve til eller fra en kendt personlighed.⁸

Det er således ikke udtrykkeligt angivet i loven, hvilke konkrete genstande eller kunstværker, der er at betragte som kulturværdier i kulturværdilovens forstand. Udvalget om beskyttelse af kulturværdier i Danmark overvejede, om der i selve lovteksten burde være en opregning af de genstande eller de kategorier af genstande, som tænktes omfattet af lovens beskyttelsesbestemmelser. Man mente imidlertid ikke, at en sådan opregning ville være særlig hensigtsmæssig, dels fordi

Lygteur udført af N.E. Ziegenhirt, som Kulturværdiudvalget erhvervede i 1988 og efterfølgende overdrog til Nationalmuseet (Kulturværdiudvalgets beretning 1987).

Foto: Arne Bruun Rasmussen Kunstauktioner.

der næppe kunne gives et udtømmende katalog over sådanne genstande, dels fordi en sådan opregning nemt kunne føre til uheldige og utilsigtede modsætningsslutninger med hensyn til hvilke kulturgenstande, der ønskedes beskyttet.

Kulturværdier, der er i offentligt eje, er ikke omfattet af loven. Baggrunden herfor er, at en sikring af sådanne genstandes forbliven i Danmark må antages at ligge i selve ejerforholdet.⁹

Genstande fra tiden før 1660 er omfattet af loven uanset værdi. Det fremhæves i bemærkningerne, at det kan forekomme vanskeligt at finde en naturlig skillelinie mellem de ældste kulturgenstande og de øvrige, men at året 1660 – hvor enevælden blev indført i Danmark – må anses for et anvendeligt tidskriterium, bl.a. set i lyset af, at det på grund af de store krigsødelæggelser og plyndringer i 1600-årene er forholdsvis begrænset, hvad der findes ikke alene af billedkunst, men også af brugskunst og af brugsgenstande i privateje fra tiden før 1660.

En beskyttelsesordning alene omfattende genstande fra før 1660 må imidlertid anses for utilstrækkelig. Loven omfatter på denne baggrund også kulturgenstande fra tiden efter 1660, såfremt disse genstande har en værdi på 100.000 kr.¹⁰ og derover og er ældre end 100 år. De opstillede alders- og værdikriterier er fastsat primært ud fra hensynet til, at de skal være nemme at arbejde med for fagfolk, samtidig med at de skal være håndterlige for private ejere af kulturgenstande. Det bemærkes, at et 100-års kriterium også anvendes i anden antikvarisk sammenhæng, bl.a. i bygningsfredningslovgivningen.¹¹

Baggrunden for den særlige værdigrænse for fotografier er, at fotografier kan være af meget stor kulturhistorisk og dokumentarisk betydning, ligesom det også ud fra et kunstnerisk synspunkt kan være ønskeligt at beskytte

fotografiers forbliven i Danmark. Det generelle værdikriterium på 100.000 kr. ville have medført, at fotografier normalt ville falde uden for lovens beskyttelsesbestemmelser. Man har på denne baggrund fastsat det noget lavere kriterium på 30.000 kr. for fotografier.¹²

Kulturværdiloven indeholder desuden en undtagelsesbestemmelse for så vidt angår de fastsatte alders- og værdibetingelser, nemlig lovens § 2, stk. 4. Det fremgår heraf, at hvis Kulturværdiudvalget (se nedenfor) stiller forslag herom, kan ministeren – når særlige omstændigheder taler derfor – beslutte, at loven skal anvendes på en kulturgenstand, der (ellers) ikke er omfattet af loven.

Baggrunden for bestemmelsen er, at den generelle ordning er relativt enkel og begrænset. Der kan på denne baggrund forekomme kulturgenstande, som er nationale klenodier, uanset at de ikke opfylder de i loven fastlagte alders- og værdibetingelser. Bestemmelsen åbner mulighed for, at ministeren i sådanne tilfælde kan træffe beslutning om, at disse genstande ikke må udføres uden tilladelse. Det skal understreges, at ministerens beslutning om at anvende bestemmelsen kun kan træffes efter forslag fra det nævnte sagkyndige udvalg. Ministeren kan således ikke af egen drift beslutte, at lovens bestemmelser skal anvendes på en konkret genstand, som ellers ikke ville være omfattet af loven. En sådan udvidelse af lovens anvendelsesområde forudsætter en faglig vurdering. Ministeren er på den anden side ikke bundet til at følge forslaget fra udvalget.

Træffes der beslutning i overensstemmelse med udvalgets forslag, underrettes ejeren om, at den pågældende genstand er at betragte som kulturværdi efter kulturværdiloven, og at udførsel derfor er betinget af en særlig tilladelse. I praksis vil dette sige et for-

bud mod udførsel, fordi det næppe er sandsynligt, at Kulturværdiudvalget efterfølgende vil give tilladelse til udførsel, men formelt set er der tale om to forskellige afgørelser. I henhold til lovens § 4 er den, som ejer en kulturgenstand omfattet af den ovennævnte bestemmelse, eller dennes arvinger, pålagt en forpligtelse til – før genstanden skifter ejer – at underrette Kulturværdiudvalget herom. Baggrunden for forpligtelsen er at sikre sig viden om, hvor den pågældende genstand til enhver tid befinder sig.

Det fremgår af motiverne til lovens § 2, stk. 4, at man ved udarbejdelsen af beskyttelsesordningen for danske kulturværdier specielt har lagt vægt på, at ordningen ikke blev baseret på et krav om registrering af kulturværdier i privat eje. Udvalget fandt, at en sådan registrering af bl.a. indbo i private hjem ville være en meget vidtgående fremgangsmåde i forhold til den almindelige danske retstradition og derfor uønskelig. Dertil kommer, at en sådan registrering ville kunne modvirke det tillidsforhold, der består mellem en række private samlere på den ene side og en række kulturelle institutioner som museer, forskningsbiblioteker og arkiver samt forskere i øvrigt på den anden side.

3.2. Beskyttelse af kulturværdier

Det fremgår af lovens § 3, at genstande, der er omfattet af loven, ikke må udføres til udlandet eller til Grønland og Færøerne uden særlig tilladelse. Udførsel omfatter såvel den situation, hvor en genstand føres ud fra Danmark med henblik på en mere varig placering i udlandet, som midlertidig udførsel i forbindelse med udstillinger og rejser m.v. i udlandet. Baggrunden for, at Grønland og Færøerne i denne sammenhæng sidestilles med udlandet er, at det ellers ville være muligt at omgå lovens bestemmelser ved at ud-

føre genstandene via Grønland og Færøerne, idet loven ikke gælder for disse dele af kongeriget, jf. lovens § 16.

En udførselstilladelse kan efter lovens § 3, stk. 2, alene søges af genstandens ejer – og altså ikke af potentielle købere. Formålet med bestemmelsen er at begrænse administrationen i forbindelse med loven.

3.3. Udførselstilladelser – Kulturværdiudvalget

Beslutningen om, hvorvidt en ansøgning om udførselstilladelse kan imødekommes eller ej, træffes efter lovens § 5 af det såkaldte Kulturværdiudvalg. Udvalget består af rigsantikvaren, direktøren for Statens Museum for Kunst, rigsarkivaren, overbibliotekaren ved Det Kongelige Bibliotek samt formanden for Statens Museumsnævn.¹³

Udvalgets bedømmelse af, om en genstand hører til de kulturværdier, der bør forblive i Danmark, baserer sig først og fremmest på en overordnet kvalitetsvurdering, nemlig om udførslen af den pågældende genstand vil medføre en meget alvorlig forringelse af den nationale kulturarv.

Følgende kriterier indgår blandt andet i vurderingen: nationalhistorisk betydning, lokalhistorisk betydning, æstetisk betydning, sjældenhed og dokumentarisk betydning.¹⁴

Der skelnes ikke mellem dansk eller udenlandsk ophavsmand, ligesom der i tilfælde af anonymitet ikke skelnes mellem dansk eller udenlandsk oprindelsesland.

Ved vurdering af ansøgninger om udførselstilladelser kan der efter motiverne også indgå hensynet til, at danske interesser bliver repræsenteret i udlandet. Således kan man godt forestille sig, at der i udvalgets stillingtagen vil blive lagt særlig vægt på, om udførsel af f.eks. et dansk kunstværk ønskes med henblik på indlemmelse i

en offentlig tilgængelig samling i udlandet. Baggrunden for dette hensyn er, at kunst som udgangspunkt ikke er et nationalt anliggende, og at det må betragtes som en dansk samfundsinteresse, at dansk kunst kommer til udlandet, ligesåvel som udenlandsk kunst kommer til Danmark. Kulturværdiloven er ikke til hinder for en sådan kulturudveksling, men har alene til formål at sikre, at kunstværker og andre kulturgenstande, der er af særlig national interesse, ikke føres ud af landet.

Kravene til en ansøgning om udførselstilladelse er præciseret i lovens § 6. Det fremgår heraf, at en ansøgning skal indeholde en udførlig beskrivelse af genstanden og dens oprindelse samt ledsages af en værdiansættelse og af et fotografi af genstanden i to eksemplarer.¹⁵ Kravet om foto gælder dog ikke, hvis ansøgningen vedrører bøger, arkivalier og lignende. Endelig skal udvalget efter anmodning have mulighed for at kunne besigtige genstanden.

Sagsbehandlingsprocedurerne er relativt simple, bl.a. fordi det er tilstræbt, at ansøgninger om udførselstilladelse behandles som hastesager. Såfremt der ikke senest tre måneder efter, at ansøgningen er modtaget, er meddelt en afgørelse, betragtes udførselstilladelsen som givet. I disse tilfælde udsteder Kulturværdiudvalgets sekretariat en erklæring om, at udførsel kan finde sted i overensstemmelse med lovens bestemmelser. Erklæringen er bl.a. til brug for Toldvæsenet, som medvirker ved kontrollen af, at loven bliver overholdt.

Der er dog efter loven to tilfælde, hvor ejeren af en kulturgenstand har krav på at få en udførselstilladelse, nemlig

1) hvis ejeren kan godtgøre, at genstanden er skabt uden for Danmark og indført hertil inden for de sidste 100 år, eller

2) hvis ejeren kan godtgøre, at genstanden ønskes udført som en del af ejerens indbo i forbindelse med hans eller hendes varige bosættelse uden for Danmark.

Baggrunden for den førstnævnte undtagelse er, at genstanden i så fald næppe kan anses for at være en sådan del af den danske kulturarv, at den bør beskyttes efter kulturværdiloven, hvorfor det må være rimeligt at imødekomme den ansøgte udførselstilladelse. Endvidere bør der gives udførselstilladelse til en person, som godtgør, at genstanden ønskes benyttet som en del af ejerens indbo under varig bosættelse i udlandet. Den sidstnævnte situation sigter eksempelvis på familieportrætter eller møbler, som gennem generationer har været i familiens eje.

For arkivalier gør der sig det særlige gældende, at det meget ofte – bortset fra de tilfælde, hvor der er tale om nationale klenodier – kan være vigtigere at sikre sig informationsindholdet end papirerne i sig selv. Der er derfor i § 8 fastsat en regel om, at udførselstilladelse til arkivalier kan betinges af en adgang til kopiering af materialet.¹⁶

Som nævnt ovenfor i forbindelse med præsentationen af § 3, gælder kulturværdiloven både for midlertidig og permanent udførsel af genstande omfattet af loven. Af hensyn til en smidig administration af ordningen indeholder lovens § 11 derfor en bestemmelse om, at der til statslige eller statsstøttede museer eller andre, der udfører kulturgenstande i forbindelse med udstillinger og lignende i udlandet, kan gives en såkaldt stående udførselstilladelse.

3.4. Retsvirkninger af udførselsforbud

Hvis en ansøgning om udførselstilladelse ikke kan imødekommes, er Kulturværdiudvalget efter lovens § 11 for-

pligtet til at fremsætte et tilbud om at erhverve genstanden til en pris, der kan opnås ved salg på det frie marked. Det er hermed tilsigtet, at ejeren i økonomisk henseende stilles lige så godt som ved afhændelse til enhver anden køber.

Det fremgår af kulturværdilovens § 11, stk. 2, at genstandens værdi fastsættes efter råd fra særligt sagkyndige. Fastsættelsen af værdien finder sted f.eks. på grundlag af et bindende tilbud eller en auktionspris. I de tilfælde, hvor en genstand solgt på auktion overtages i medfør af lovens § 11, vil genstandens værdi i henhold til kulturværdibekendtgørelsens § 10 være hammerslagsprisen med tillæg af auktionsomkostninger, svarende til købers nettokøbspris.

I praksis kan prisfastsættelsen dog give anledning til problemer, bl.a. fordi visse kunstværker undertiden omsættes til usædvanlig høje priser i udlandet. Dette forhold er baggrunden for, at prisfastsættelsen skal finde sted ved hjælp af sagkyndig bistand, jf. også kulturværdibekendtgørelsens § 5, stk. 2. Der trækkes i den forbindelse bl.a. på de brancheorganisationer, der er beskæftiget med omsætning af kulturgenstande (Foreningen af auktionsledere i Danmark, Dansk Antikvitetshandler Union, Kunst- og Antikvitetshandlerringen samt Antikvarbøghandlerforeningen). Også udenlandske sagkyndige kan inddrages i bedømmelsen af markedsværdien.

Det skal understreges, at der er tale om en statslig *tilbudspligt*, derimod ikke en statslig *forkøbsret*. Ejeren kan altså afslå at acceptere statens tilbud, men hvis dette sker, åbnes der ikke op for en udførselsadgang. Genstanden skal i så fald blive i Danmark, men må frit sælges inden for landets grænser. Det samme gælder, hvis ejeren ikke kan acceptere statens købstilbud inden for en frist på tre måneder.

De kulturværdier, som Kulturvær-

diudvalget erhverver, tilhører den danske stat. Det fremgår af lovens § 12, at disse genstande indgår i et statsligt eller statsstøttet museums samlinger efter udvalgets beslutning. I særlige tilfælde kan udvalget dog beslutte, at genstanden skal forblive på det sted, hvor den hidtil har været placeret. Den sidstnævnte mulighed kan f.eks. komme på tale, hvis der er tale om, at de erhvervede genstande udgør en afgørende del af en helhed og er erhvervet netop med henblik på bevaringen af denne helhed. I sådanne tilfælde fastsættes der naturligvis særlige vilkår for placeringen f.eks. vedrørende opbevaringsforhold, sikkerhedsforanstaltninger og lignende.

3.5. Øvrige bestemmelser m.v.

Kulturudvalgets afgørelser om udførselstilladelser og placering af erhvervede genstande kan i henhold til lovens § 14 ikke indbringes for en anden administrativ myndighed og således heller ikke omgøres af kulturministeren. Henlæggelse af det endelige ansvar til et særligt sagkyndigt udvalg er et almindelig anerkendt princip inden for mange af de øvrige love på kulturområdet.

Det økonomiske grundlag for ordningen er en statslig bevilling på for tiden ca. 3,0 mio. kr. årligt, men dette beløb forudsættes suppleret med fondstilskud. Det bemærkes i motiverne til lovforslaget, at det er ønskeligt, at den statslige bevilling suppleres med yderligere støtte gennem et tæt samarbejde med de danske fonde, der har til formål at medvirke til sikring af den danske kulturarv. Det oplyses, at Ny Carlsbergfondet har stillet i udsigt, at man er indstillet på at indgå i et sådant samarbejde med staten, men at også en række andre fonde må anses for sandsynlige samarbejdspartnere.

Kulturværdiudvalgets bevilling er

optaget på finansloven som såkaldt reservationsbevilling, hvilket betyder, at ikke-forbrugte dele af den årlige bevilling kan overføres til det følgende finansår. Det fremgår af det økonomiske bilag til lovforslaget, at der kun ved en sådan overførselsadgang kan skabes det nødvendige, smidige instrument, som må anses for en forudsætning for ordningens funktion i praksis.

3.6. Kulturværdibekendtgørelsen

Efter kulturværdilovens § 5, stk. 2, kan ministeren fastsætte regler om Kulturværdiudvalgets virksomhed. Denne hjemmel er udnyttet til udstedelse af bekendtgørelse nr. 404 af 11. juni 1987 om sikring af kulturværdier i Danmark.

I bekendtgørelsen er der bl.a. fastlagt regler for behandlingen af ansøgninger om udførselstilladelse og om, at udvalget i sin virksomhed er bundet af den beløbsramme, der er til rådighed til formålet. Endvidere indeholder bekendtgørelsen et ansøgningsskema, som *kan* benyttes i forbindelse med ansøgning om udførselstilladelse.

Bortset fra de nedenfor omtalte bestemmelser om den såkaldte kataloggennemgang i forbindelse med auktionssalg er der stort set tale om en gentagelse af reglerne i selve loven.

Bestemmelserne om kataloggennemgangen findes i bekendtgørelsens § 9. Det fremgår af disse regler, at hvis auktionshusene anvender kataloger, der beskriver de enkelte genstande og indeholder vurderingspriser – samt illustrerer de mere betydelige genstande – kan der ved særlig aftale med Kulturværdiudvalget benyttes en speciel fremgangsmåde, som er nærmere beskrevet i bekendtgørelsens § 9, stk. 2.

Efter denne bestemmelse forpligter auktionslederen sig til, når kataloget for en kommende auktion foreligger og mindst ti dage før auktionens afholdelse,

at sende et eksemplar af kataloget til udvalgets sekretariat og til de enkelte udvalgsmedlemmer. Udvalget gennemgår herefter kataloget og foretager eventuelt en besigtigelse af genstandene. På dette grundlag giver udvalget auktionslederen skriftlig meddelelse om, hvilke auktionnumre der kræver forelæggelse for udvalget, hvis de efter auktionens afholdelse ønskes udført. I disse tilfælde påhviler det auktionslederen at holde genstandene tilbage, indtil udførselstilladelse foreligger. De øvrige auktionnumre i kataloget betragtes som værende uden beskyttelsesinteresse og kan frit udføres i forhold til loven. Auktionsregningen påføres en påtegning om dette. Regningen skal efter anmodning fremlægges for den udførselskontrollerende myndighed.

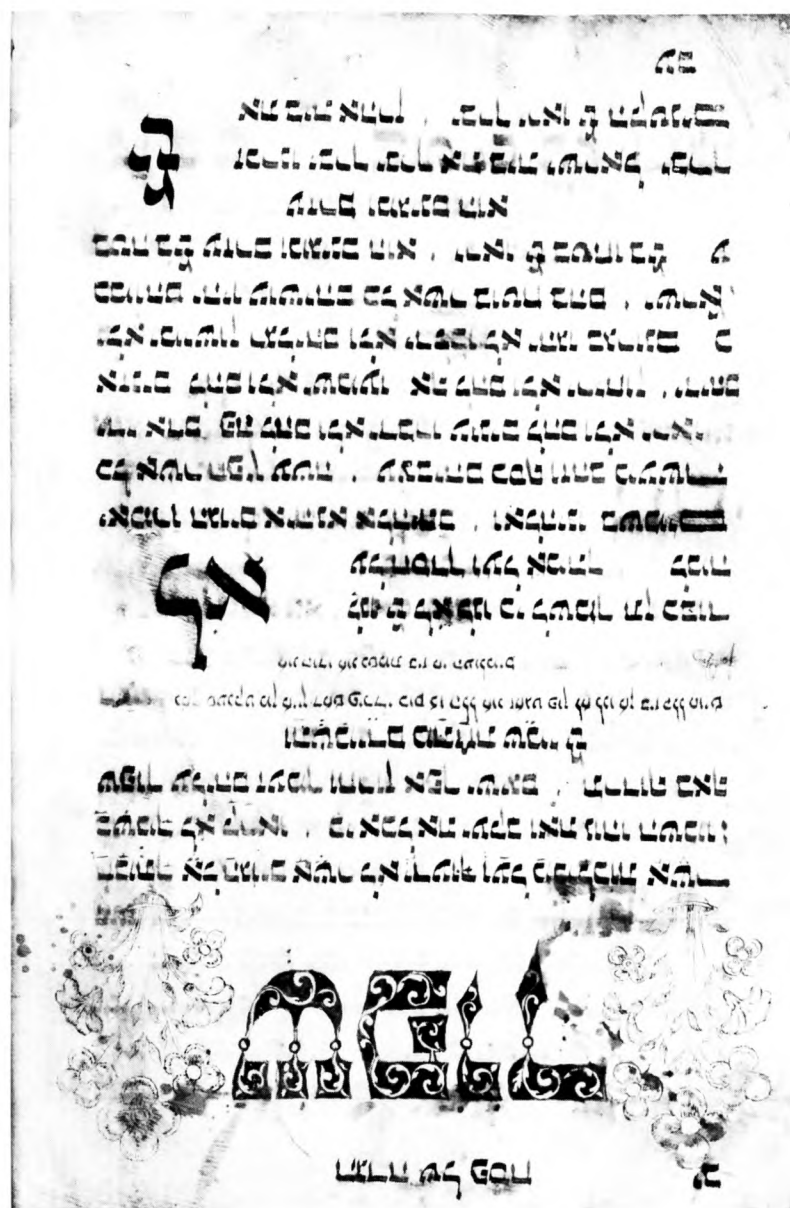
4. Erfaringer med kulturværdiloven

4.1 Indledning

Kulturværdiudvalget skal i henhold til kulturværdibekendtgørelsens § 5, stk. 4, årligt aflægge regnskab og beretning for sin virksomhed. Den følgende redegørelse for erfaringerne med loven er navnlig baseret på oplysninger i disse beretninger. Det samme gælder den vedføjede tabel, som giver en oversigt over udvalgets virksomhed 1987-1995.

Udvalgets årlige beretninger indeholder bl.a. udførlige beskrivelser af såvel de 53 genstande, som udvalget har erhvervet i de første ni år, loven har været i kraft, som de tilfælde, hvor udvalget har indstillet til ministeren at gøre brug af undtagelsesbestemmelsen i lovens § 2, stk. 4.

Tabellen over udvalgets virksomhed giver indtryk af en relativt omfattende indsats. I forbindelse med fastsættelse af lovens værdikriterium på 100.000 kr. anslog de repræsentanter for antik-

Hebræisk håndskrift: Illustreret haggadah på pergament fra 1772, som Kulturværdiudvalget erhvervede i 1992 og efterfølgende overdrog til Det Kongelige Bibliotek (Kulturværdiudvalgets beretning 1992). Foto: Det Kongelige Bibliotek.

vitetshandlen, som udvalget rådførte sig med om dette spørgsmål, at den årlige omsætning i Danmark af antikviteter og kunstgenstande, som har en værdi på 100.000 kr. og derover, maksimalt ville omfatte 100 genstande, og af disse ville kun ca. 10 kunne betegnes som danske antikviteter. Tilsvarende blev det fra auktionshandelens side anslået, at antallet af genstande, der årlig omsættes til en pris af

100.000 kr. eller mere, ville være meget begrænset.

Noget kunne således tyde på, at man har undervurderet hvor mange genstande, der i praksis kunne blive tale om, at udvalget måtte tage stilling til. I den forbindelse bør det understreges, at det navnlig er kataloggennemgangen, som er ressourcekrævende. På den anden side må man gå ud fra, at de institutioner, der er involveret i ka-

taloggennemgangen – herunder de såkaldte netværksinstitutioner, jf. nedenfor – nok alligevel ville gennemse de pågældende auktionskataloger med henblik på at undersøge, om der bliver udbudt genstande, som de selv er interesseret i at erhverve til deres respektive samlinger. Under alle omstændigheder bør det fremhæves i forbindelse med Kulturværdiudvalgets sagsbehandling, at kataloggennemgangen er udtryk for en relativt smidig og administrativt enkel ordning.

Det blev allerede i det første år, hvor loven var i kraft, klart for Kulturværdiudvalget, at udvalget måtte støtte sig på særlig viden også uden for de institutioner, der er repræsenteret i udvalget. Det blev derfor besluttet at knytte en række såkaldte netværksinstitutioner til udvalget med konsultative funktioner i sagsbehandlingen. Disse institutioner er Kunstindustri-museet, Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot, Rosenborg, Musikhistorisk Museum, Tøjhusmuseet og Kunstakademiets Bibliotek.

I forbindelse med forhåndsgennemgangen af auktionskataloger sker det, at Kulturværdiudvalget bliver opmærksom på genstande, der er vurderet til under 100.000 kr, men som udvalget mener bør omfattes af lovens beskyttelsesbestemmelser. Udvalget indstiller i disse tilfælde til ministeren, at bestemmelsen i lovens § 2, stk. 4, finder anvendelse. Såfremt ministeren tilslutter sig Kulturværdiudvalgets indstilling, underretter udvalget auktionsfirmaet inden auktionen.

Det er ikke reguleret i loven eller i bekendtgørelsen, hvornår auktionkøberne får meddelelse om Kulturværdiudvalgets eventuelle forbehold. Tidspunktet beror således på auktionsfirmaets praksis. Normalt får køberen først meddelelse herom efter hammer-slaget, hvad der også virker mest i overensstemmelse med den procedure for kataloggennemgangen, der er be-

skrevet i bekendtgørelsens § 9, stk. 2. Udvalget udtaler i sin beretning for 1988,¹⁷ at man finder denne praksis betænkelig, men mener ikke at have hjemmel til at pålægge auktionsfirmaerne at oplyse om afgørelsen før auktionen.

Problemstillingen omtales også i beretningen for 1991. Det anføres her, at udvalget har drøftet, om der kan være fare for, at der spekuleres med hensyn til de genstande, der er taget forbehold for, for herigennem at påvirke prisdannelsen. Udvalget anfører, at dette ville kunne modvirkes ved, at forbehold først meddeltes til auktionsfirmaet umiddelbart efter hammerslaget over genstanden. Konsekvensen af dette ville imidlertid være, at en repræsentant for udvalget hver gang, der er forbeholdssager, skulle være til stede i auktionslokalet. En sådan tilstedeværelse vil efter udvalgets opfattelse være vanskelig at gennemføre i praksis.

Kulturudvalget udtaler i sin beretning for 1990 generelt om forhåndsgennemgangen af auktionskataloger, at ordningen efter udvalgets opfattelse har fungeret tilfredsstillende, og at den er et rationelt og effektivt instrument i forbindelse med lovens administration.¹⁸ Der er truffet aftale med seks auktionshuse om forhåndsgennemgangen, men i praksis udføres arbejdet tillige for enkelte andre auktionsfirmaer og bogantikvarier uden formel aftale.

I beretningen for 1991 peger udvalget dog på, at man ofte må arbejde under tidspres for at kunne give auktionsfirmaerne underretning om eventuelle forbehold, herunder § 2, stk. 4, forbehold. Det samme gælder, når de handlende kommer i sidste øjeblik med ansøgninger om udførselstilladelse, som derpå må hastes gennem udvalgets netværksinstitutioner. Udvalget oplyser i beretningen, at man vil overveje nærmere, hvorledes dette kan afhjælpes, men der ses ikke at være ta-

Kulturværdiudvalgets virksomhed

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Antal møder	7	5	6	5	4	4	4	4	5
Kataloggennemgangen:									
Antal kataloger	31	59	63	77	67	64	63	58	66
Antal numre (ca.)	25.000	72.000	61.000	90.000	68.000	73.000	65.000	73.000	78.000
Antal forbehold	12	14	7	12	40	19	14	14	14
§ 2, stk. 4 -sager	1	4	1	1	16	1	u	u	u
Udførselsforbud	1	2	1	3	11	4	1	5	6
Individuelle ansøgninger*	105	100	120	104	108	123	67	176	67
Udførselsforbud	1	7	1	3	6	3	1	2	3
Erhvervelser	1	6	2	6	17**	5	2	7	7
Stående udførselstilladelser (§ 10)	25	-	2	-	-	-	-	-	-
Finanslovbevilling	2.565.000	2.644.500	2.710.600	2.710.600	2.800.000	2.739.800	2.844.100	2.900.000	3.000.000
Udgifter i alt	358.800	1.004.100	1.558.500	759.200	3.844.300	2.079.300	574.100	1.050.900	369.000
plus fondsstøtte	250.000	-	540.000	-	-	-	-	-	-

* Evt. omfattende mere end én genstand

** Inkl. en glassamling (7 genstande) og to samlinger af breve og manuskripter (i alt 5 genstande)

u Uoplyst

get noget efterfølgende initiativ fra udvalgets side.

Efter lovens § 12 indgår de genstande, som Kulturværdiudvalget erhverver, i almindelighed i et statsligt eller statsstøttet museums samlinger eller i andre samlinger efter bestemmelse af udvalget. Normalt placeres de pågældende genstande på museer, men i enkelte tilfælde har udvalget valgt andre samlinger. Således besluttede Kulturværdiudvalget, at to malerier af Sartorius, som oprindeligt hidrørte fra Ledreborg, og som udvalget erhvervede i 1989, skulle tilbageføres til Ledreborg.¹⁹ I en række tilfælde er håndskrifter og bogbind blevet placeret i Det Kongelige Biblioteks samlinger.

4.2. Udvalgets økonomiske ressourcer

Den statslige bevilling til udvalgets virksomhed, der i ordningens første år var på ca. 2,5 mio. kr. årligt, forudsattes suppleret med fondstilskud fra bl.a. Ny Carlsberg Fondet. Det må imidlertid konstateres, at private fonde kun i meget begrænset omfang har bidraget til udvalgets erhvervelser. Kun i to regnskabsår – 1987 og 1989 – blev der ydet fondstilskud m.v. på i alt 0,8 mio. kr. (Ny Carlsberg Fondet og Augustinus Fonden, Helsingør Kommune samt Helsingør Museumsforening).

Som nævnt ovenfor var det en forudsætning i forbindelse med gennemførelsen af kulturværdiloven, at ikke-forbrugte dele af den årlige statslige bevilling på ca. 2,5 mio. kr. kunne overføres til det følgende finansår, idet man kun ved en sådan overførselsadgang kan skabe det nødvendige, smidige instrument, som måtte anses for en forudsætning for ordningens funktion i praksis.

I maj 1990 meddelte Kulturministeriet udvalget, at adgangen til at overføre udisponerede beløb fra 1989 til 1990 var blokeret af Finansministeriet

som led i Kulturministeriets bidrag til opnåelsen af regeringens sparemål. Det betød i praksis, at den til rådighed for udvalget værende samlede bevilling til erhvervelse af kulturværdier efter loven blev reduceret med knap 5 mio. kr., som udvalget havde sparet op indtil da. Kulturværdiudvalget kunne således i finansåret 1990 alene disponere over finanslovsbevillingen for 1990 på 2,7 mio. kr. Det bemærkes, at Kulturværdiudvalget i september 1990 besluttede at tage ministeriets meddelelse »til efterretning med beklagelse«.²⁰ Denne beklagelse er gentaget i udvalgets beretning for 1991, hvor Kulturværdiudvalget i forbindelse med kulturværdilovens femårsjubilæum konstaterer, at reduktion af de til rådighed værende bevillinger med knap 5 mio. kr. »har besværliggjort udvalgets arbejde«.²¹ Kulturværdiudvalget dokumenterer dog ikke nærmere dette synspunkt, og reduktionen må anses for at have været uden praktisk betydning, jf. afsnit 8.1. nedenfor.

Efter 1990 har det igen været muligt for udvalget at overføre uforbrugte dele af de årlige finanslovbevillinger til de følgende finansår. Ved udgangen af finansåret for 1994 rådede udvalget således over knap 6 mio. kr., som overførtes til 1995.

På grund af det relativt store opsparede beløb pr. 31. december 1994 valgte Kulturministeriet imidlertid i forbindelse med udarbejdelsen af finanslovsforslaget for 1996 at nulstille Kulturværdiudvalgets bevilling for 1996, d.v.s. udvalget fik ikke den sædvanlige årlige bevilling på ca. 3,0 mio. kr., men må i 1996 alene klare sig med de opsparede midler. Med udgangen af 1995 var udvalgets opsparing forøget til ca. 8,5 mio. kr.

For 1997 og fremefter er der afsat 3,0 mio. kr. årligt. Kulturværdiudvalget har ikke over for ministeriet kommenteret nulstillingen af bevillingen for 1996.

4.3. Om værdiansættelse af kulturgenstande

Om værdiansættelse af kulturgenstande udtaler Kulturudvalget i sin beretning for 1989, at de i loven indeholdte værdikriterier set med udvalgets øjne næppe giver anledning til væsentlige problemer i dagligdagen. Det anføres, at vurdering af kulturgenstande så absolut er et område for fagfolk, såvel inden for de forskellige kulturelle institutioner som inden for de brancher, der er beskæftiget med omsætning af kulturgenstande.²² I

ganske enkelte tilfælde har værdikriterierne imidlertid givet udvalget anledning til nærmere overvejelser om de udøvede værdiskøn. Det gælder bl.a. en sag om et maleri af C.A. Jensen, som er udførlig omtalt i udvalgets beretning for 1989.²³

I begyndelsen af 1989 blev Kulturværdiudvalget opmærksom på, at et maleri fra 1815 af C.A. Jensen forestillende malerkollegaen I.C. Dahl blev udbudt til salg i England og dér vurderet til 125.000-190.000 kr. Det var udført fra Danmark i sommeren 1988 af auktionsfirmaet Sotheby's, og i firma-

C.A. Jensen: »Portræt af I.C. Dahl« fra 1815, som ifølge Kulturværdiudvalget i 1988 blev ulovligt udført af Danmark af Sotheby's. Københavns Byret frifandt imidlertid i 1990 auktionsfirmaet. Maleriet blev erhvervet af Statens Museum for Kunst i 1989 og kom således ad denne vej tilbage til landet (Kulturværdiudvalgets beretning 1989). Foto: Hans Petersen, Statens Museum for Kunst.

Møblement i nygotisk stil, tegnet af G.F.

Hetsch i 1840'erne. Kulturværdiudvalget indstillede under henvisning til lovens § 4, stk. 2, at møblementet skulle være omfattet af loven. I begrundelsen for afgørelsen lagde udvalget vægt på, at der var tale om kongeligt inventar, tegnet af en af de største danske interiørarkitekter fra det 19. århundrede og udført i høj håndværksmæssig kvalitet i en stil, hvoraf der kun eksisterer få møblementer i Danmark. Der var stor uenighed blandt eksperterne om værdien af møblementet, jf. note 25, som efter erhvervelsen af udvalget i 1989 blev overdraget til Kunstindustrimuseet (Kulturværdiudvalgets beretning 1987). Foto: Arne Bruun Rasmussen Kunstauktioner.

ets udførselspapirer var værdien angivet til 60.-70.000 kr., hvorfor maleriet kunne udføres frit, jfr. den ovennævnte værdigrænse på 100.000 kr.

Det var udvalgets opfattelse, at maleriets reelle værdi i 1988 var betydelig højere end den værdi, som firmaet havde oplyst i udførselspapirerne, således at der burde være søgt om udførselstilladelse. Sotheby's nægtede imidlertid at sende maleriet tilbage til Danmark med henblik på at lade udvalget tage stilling til, om der burde meddeles en sådan tilladelse.

Maleriet blev i marts 1989 solgt på auktion i London for 175.000 kr. Køberen var Statens Museum for Kunst, og på denne måde kom billedet således alligevel tilbage til landet. Men som følge af sagens forhistorie samt for at få afklaret, hvor grænserne går for en lovlig værdiansættelse af kulturgenstande i forbindelse med udførsel, besluttede Kulturværdiudvalget at indgive politianmeldelse mod Sotheby's for overtrædelse af kulturværdilovens beskyttelsesbestemmelser.

I sin beretning for 1989²⁴ anfører udvalget, at den ovennævnte sag – samt en anden sag, der ikke skal omtales her²⁵ – viser, at lovens generelt formulerede værdikriterier i praksis kan undergives vide og højest forskellige værdiskøn. Markedsprisen er således ikke en enslydende størrelse, men kan afhænge af stedet, hvor genstanden vurderes eller handles, ligesom vurderingen kan være afhængig af, om den er udtryk for sælgers eller købers synspunkt. Målet bør efter Kulturværdiudvalgets opfattelse være, at der i forhold til kulturværdilovens værdikriterier tilstræbes »et virkeligt realistisk værdiskøn«.

Kulturværdiudvalget bemærker videre, at man i sagen om C.A. Jensenmaleriet er gået ud fra lovens forudsætninger om en beskyttelsesordning, der er tilrettelagt som en enkel ordning uden opbygning af omfattende kontrolforanstaltninger, og at man har ment, at det til opfyldelsen af lovens formål må kunne forventes, at ejeren af en kulturgenstand eller dennes re-

præsident »udviser loyalitet overfor beskyttelsesbestemmelserne, idet lovens håndhævelse praktisk talt udelukkende beror på deres positive medvirken«. ²⁶

Ved Københavns Byrets dom af 13. august 1990²⁷ blev auktionsfirmaet Sotheby's imidlertid frifundet for tiltalen for ulovlig udførsel af C.A. Jensenmaleriet. Det fremgår af byretsdommen, at retten – efter bevisførelsen sammenholdt med lovens ordning, hvorefter det er overladt til kunstgenstandens ejer og dennes fuldmægtig, herunder et auktionshus som Sotheby's, med anvendelse af relevant sagkundskab, selv loyalt at fastslå kunstgenstandens værdi – ikke finder grundlag for at dømme den tiltalte.

Retten finder således ikke med henvisning til den betydelige forskel i vurderingerne og den faktisk opnåede auktionspris grundlag for at forkaste vidneforklaringerne fra Sotheby's engelske eksperter om værdiansættelserne i begyndelsen af 1988 og ved årsskiftet 1988/89. Det fastslås på denne baggrund, at vurderingen i foråret 1988 var loyal og forsvarlig.

Det fremgår af udvalgets beretning for 1990,²⁸ at dommen i slutningen af 1990 blev anket til Landsretten, og at Landsrettens afgørelse kunne forventes i efteråret 1991. I skrivelse af 21. april 1992 til Østre Landsret besluttedes det imidlertid at frafalde anken. Det har ikke været muligt at få kendskab til den nærmere baggrund for frafaldelsen, jf. dog nedenfor.

I beretningen for 1991 fremhæver udvalget i forbindelse med en række generelle bemærkninger i tilknytning til lovens femårsjubileum, at man ikke har mulighed for at udøve kontrol med de handlendes værdiansættelser, men at man – som det blev påpeget i beretningen for 1989 – helt må henholde sig til lovens forudsætning om, at der udvises loyalitet over for beskyttelsesordningen. Udvalget understre-

ger, at man har givet udtryk for dette synspunkt under retssagen mod Sotheby's, men at man ikke kunne føre bevis for, at vurderingen bevidst var fastsat for lavt. Afslutningsvis oplyser Kulturværdiudvalget, at det er udvalgets hensigt at samle erfaringerne omkring værdiansættelsesproblematikken i en redegørelse til ministeriet med henblik på en eventuel senere revision af loven.²⁹

Også Kulturværdiudvalgets beretning for 1992 indeholder en række kommentarer til retssagen mod Sotheby's. Udvalget konstaterer, at det i lovens administration har været afgørende at skabe et afbalanceret og tillidsfuldt samarbejde med kunsthandelen, kunsthandlerne og auktionshuse- ne. Det er udvalgets opfattelse, at disse bestræbelser i alt væsentligt er lykkedes. Der er gennemført en let overskuelig administrativ praksis uden nogen stor bureaukratisk overbygning, og denne praksis har været til glæde, ikke mindst for kunsthandelen. Udvalget fortsætter, at det imidlertid er en administration, der i et meget følsomt område selvsagt må forudsætte en betydelig grad af tillid, og at grænserne for det ikke-tilladte undertiden kan være hårfine. Det anføres, at det snarere har været målet at skabe et åbent og gensidig troværdigt samarbejde end at opbygge et stort, nidkært kontrollerende statsligt apparat. Det er udvalgets opfattelse, at det i alt væsentligt er lykkedes at opbygge en praksis, hvor grænsetilfælde diskuteres åbent.

Kulturværdiudvalget er imidlertid af den opfattelse, at der er markante undtagelser, der kan give anledning til at ændre praksis ved en kommende lovrevision. Der peges navnlig på retssagen mod Sotheby's, som man finder er et »graverende« eksempel, »fordi tillidsforholdet var så klart og åbenlyst brudt«. Udvalget giver udtryk for, at byretten desværre ikke havde forståelse for, hvad sagen drejede sig om, og

Galeasen SHANTY, bygget 1895 i Nyborg, som Kulturværdiudvalget erhvervede i 1991 for 1 mio. kr. Det viste sig desværre umuligt at redde skibet, idet træværket var stærkt angrebet af svamp, og det ikke var muligt for Skibsbevaringsfonden at skaffe tilstrækkelige midler til en gennemgribende rekonstruktion. Skibet blev herefter ophugget. Foto: Kulturværdiudvalgets beretning 1992, s. 8-9

derfor i sin kendelse lagde vægt på »de formelle teknisk juridiske præmisser, hvorved sagen også kun kunne få et forudsigeligt udfald«. Det er udvalgets opfattelse, at byretsdommen efterlader stor usikkerhed omkring praksis, og at der med kendelsen så at sige er retsligt medhold i, at det ansvar for håndhævelsen af lovens bestemmelser, som i en vis forstand er lagt ud til de handlende, »ikke nødvendigvis skal tages alvorligt«. Udvalget konstaterer i sine afsluttende kommentarer til Sotheby's-sagen, at man næppe kan leve med dette, hvis loven skal tages alvorligt, og at man agter at tage dette principielle problem op i forbindelse med første lovrevision.³⁰

4.4. Om kulturværdibegrebet m.v.

Beretningen for 1990 indeholder en række overvejelser om, hvad der skal forstås ved begrebet »kulturværdi«. Kulturværdiudvalget henviser til lovens forarbejder, der som typiske kulturværdier nævner kunstværker, kulturhistoriske genstande, bøger, manuskripter og arkivalier, som udgør en uomstuelig del af Danmarks kulturarv, der således ville blive væsentligt forringet, hvis disse genstande blev ført ud af landet. I 1990 behandlede udvalget to sager, som indeholder yderligere eksempler på beskyttelsesværdige genstande. Det drejede sig dels om galeasen »Shanty« af Nykøbing F. – hvor lovens § 2, stk. 4, måtte tages i anven-

delse, idet skibet kun var 95 år gammelt – og en såkaldt skrivekugle (dvs. verdens første seriefremstillede skrivemaskine) af Malling Hansen fra 1870 i original mahogni-transportkasse.³¹

Derimod afviste udvalget forslag om bevarelse af en hestesporvogn fra 1872 og en privat samling på ca. 3.000 effekter bestående af cykler, tilbehør og samtidsdokumentation. I begge tilfælde mente udvalget ikke, at der på det foreliggende grundlag var anledning til at tage skridt til sikring af genstandenes bevarelse i Danmark.

Det har som nævnt i forbindelse med gennemgangen af baggrunden for kulturværdiloven ikke været tanken med beskyttelsesordningen at hindre en naturlig udveksling af kunstværker på tværs af landegrænserne. Det fremgår således af lovens forarbejder, at Kulturværdiudvalget kan tage hensyn til, at et dansk kunstværk ønskes udført med henblik på indlemmelse i en offentlig tilgængelig samling i udlandet. I to tilfælde har udvalget således besluttet at give eksporttilladelse til kunstværker, som man havde taget forbehold for i forbindelse med auktionkataloggennemgangen. I udvalgets beretning for 1992 anføres det, at det sammen med bestræbelserne for at værne om den danske kulturarv må være tilsvarende vigtigt at sikre eksemplere på dansk kultur i udlandet en fremskudt placering. På denne baggrund gav udvalget tilladelse til udførsel af to betydelige værker af dansk guldalderkunst (Købke og Eckersberg), som var blevet erhvervet af National Gallery i London.

4.5. Toldvæsenets opgaver

Det er ofte toldvæsenet, som konkret må tage stilling til, om der finder udførsel sted i strid med loven. I et enkelt tilfælde, som omtales nærmere i beretningen for 1992,³² var det således told-

væsenet, som konstaterede en klar overtrædelse af kulturværdiloven, der medførte retsforfølgelse, dom og bøde i henhold til lovens § 13, jf. § 3, stk. 1.

En handlende havde i efteråret 1990 solgt en Malling Hansen skrivekugle til en køber i Tyskland for 68.000 DM. I toldklareringsskemaet var genstanden angivet som »1 stk. brugt skrivemaskine. Årg. 1875«. Toldmyndighederne i Padborg konstaterede ved en gennemgang af toldpapirerne – efter at den omhandlede udførsel havde fundet sted – at der ikke forelå den nødvendige udførselstilladelse fra Kulturværdiudvalget. Sagen blev indberettet til Told- og Skattestyrelsen, som sendte meddelelsen videre til udvalget, der umiddelbart herefter indgav politianmeldelse. Retshandlingen fandt sted ved retten i Århus i efteråret 1992.³³ Den tiltalte blev idømt en bøde på 5.000 kr. for overtrædelse af kulturværdiloven.

Retten lagde bl.a. vægt på, at den tiltalte »... som samler med særligt kendskab til disse skrivekugler og som erhvervsdrivende på området burde have gjort sig bekendt med de gældende lovregler, og som ejer af skrivekuglen påhvilede der ham efter lovens § 3 pligt til at søge tilladelse inden udførsel.«³⁴

Efter indførelsen af det indre marked i EU den 1. januar 1993 er toldvæsenets kontrolvirksomhed i forbindelse med kulturværdiloven imidlertid af begrænset omfang, idet den faktiske kontrol ved grænserne mellem medlemslandene er bortfaldet. Toldvæsenet medvirker fortsat ved kontrol af, at lovens bestemmelser overholdes for så vidt angår udførsel til ikke-medlemslande. Såfremt det konstateres, at der har fundet ulovlig udførsel sted, kan denne straffes med bøde i henhold til lovens strafbestemmelser.

Hvis den pågældende genstand er udført til et EU-medlemsland, er der dog – såfremt en række nærmere an-

givne betingelser er opfyldt – mulighed for at anmode det land, hvor genstanden ulovligt befinder sig, om bistand med henblik på at få genstanden tilbage til Danmark. Der henvises til afsnit 7 nedenfor. Toldvæsenets indsats på kulturværdiområdet efter indførelsen af det indre marked drøftes nærmere i afsnit 8.1.

5. Generelt om EU-reguleringen af udførsel af kulturgoder

Størstedelen af de vesteuropæiske lande har nationale ordninger, som har til formål at forhindre udførsel af kulturgoder, der anses for at være af væsentlig betydning for det pågældende land. Disse beskyttelsesordninger er imidlertid meget forskellige.

Bortfaldet af grænsekontrollen ved EUs indre grænser i forbindelse med etableringen af det indre marked fra 1993 og den deraf følgende øgede risiko for udførsel af kulturgoder i strid med de enkelte landes beskyttelsesordninger førte til overvejelser i Fællesskabet om, hvorledes medlemsstaterne kunne yde hinanden bistand for at afbøde de skadevirkninger, som den nye markedssituation kunne medføre.³⁵

På denne baggrund fremlagde Kommissionen i februar 1992 forslag til to retsakter: Et forslag til forordning om udførsel af kulturgoder til tredjelande og et forslag til direktiv om tilbagelevering af kulturgoder, der ulovlig er blevet fjernet fra en medlemsstats område.³⁶

Direktivet etablerer grundlaget for et administrativt og juridisk samarbejde mellem medlemsstaterne i tilfælde, hvor eksport af bestemte kategorier af kulturgoder er sket i strid med en medlemsstats lovgivning, eller der er begrundet mistanke herom.

Forordningen etablerer et system

med udførselstilladelse for eksport til lande uden for Fællesskabets toldområde af bestemte kategorier af kulturgoder.

De kulturgoder, der er omfattet af de to regelsæt, fremgår af et bilag, der er identisk for begge regelsæt.³⁷ Kategorierne, der anvendes i bilaget, er baseret på systematikken i den såkaldte toldnomenklatur.

Forordningen om udførsel af kulturgoder, der gælder umiddelbart i Danmark, har været i kraft siden 1. april 1993. Direktivet om tilbagelevering af kulturgoder, som ulovlig er fjernet fra en medlemsstats område, blev gennemført i dansk ret ved lov nr. 1104 af 22. december 1993. Loven trådte i kraft den 23. december 1993.

De to regelsæt vil blive kort gennemgået nedenfor, men først et par indledende, mere generelle bemærkninger.

Udgangspunktet for forhandlingerne om direktivet har været, at det står hver enkelt medlemsstat frit for inden for rammerne af artikel 36 i Traktaten om Den Europæiske Union at fastslå, hvilke kulturgoder, der som »nationale skatte af kunstnerisk, historisk eller arkæologisk værdi« kan gøres til genstand for udførselsbegrænsninger.

Det har endvidere været anset for urealistisk nu at gennemføre en fuldstændig gensidig anerkendelse af de enkelte landes beskyttelsesordninger, der som nævnt er ret forskellige. Formålet med reguleringen har derfor været nærmere at fastlægge *proceduren* og *området* for den gensidige bistand, som EU-landene skal yde hinanden. Det anføres i bemærkningerne til det lovforslag, hvorved direktivet blev gennemført i dansk ret, at de europæiske bestræbelser for så vidt angår anvendelsesområdet er gået ud på at afgrænse en gruppe af kulturgoder af en sådan alder og/eller værdi, at det vil være rimeligt at iværk-

Martinus Rørbyes maleri: »Snepejagten« fra 1839, som Kulturværdiudvalget erhvervede i 1991 og efterfølgende overdrog til Den Hirschsprungske Samling (Kulturværdiudvalgets beretning 1991). Foto: Hans Petersen, Statens Museum for Kunst.

sætte en bistandsordning på fællesskabsniveau for disse genstandes vedkommende. Som udgangspunkt har man derfor haft den opfattelse, at forordningen og direktivet skulle have samme anvendelsesområde, hvad der bl.a. har givet sig udslag i, at forordningen og direktivet har identiske bilag, jf. dog ovenfor om en vis udvidelse for direktivets vedkommende.

Det fælles område indebærer også, at man ved stillingtagen til områdets afgrænsning har måttet inddrage forholdet til såvel udførselssituationen som tilbageleveringssituationen.

Det fremgår af gennemførselslovens forarbejder, at man under forhandlingerne om direktivet fra dansk side har tilkendegivet det hovedsynspunkt, at

beskyttelsen af et lands kulturværdier først og fremmest er en national opgave, og at omfanget og udformningen af en europæisk bistandsordning på dette område derfor nøje måtte overvejes.

De relativt høje værdigrænser for de centrale kategorier af kulturgenstande betyder i *udførselssituationen*, at en række genstande, der er omfattet af den danske beskyttelsesordning, ikke bliver genstand for den særlige kontrol ved fællesskabets ydre grænser, ligesom det i *tilbageleveringssituationen* betyder, at man kun i begrænset omfang kan anvende direktivets særlige bistandsordning.

For så vidt angår *tilbageleveringssituationen*, bemærkes det i motiverne, at man fra dansk side har måttet tage

hensyn ikke blot til beskyttelsen af danske kulturværdier, men også til den belastning, som den europæiske ordning eventuelt ville indebære for de berørte danske myndigheder (kulturmyndigheder, justitsmyndigheder og toldmyndigheder) ved varetagelse af de andre medlemsstaters interesser.

Disse hensyn er baggrunden for, at man fra dansk side har kunnet tilslutte sig de relativt høje værdigrænser for visse kategorier af kulturgenstande.

For så vidt angår *udførelssituationen*, bemærkes det i motiverne, at man som led i den almindelige kompromisløsning på europæisk plan endvidere har tilsluttet sig, at fællesskabsordningen omfatter tilfælde, som ikke er dækket af den danske ordning. Det drejer sig dels om tilfælde, hvor den europæiske ordning i modsætning til den danske ordning ikke arbejder med bestemte værdigrænser, dels om tilfælde, hvor fællesskabsordningen arbejder med lavere værdigrænser end den danske ordning. Endelig skal det bemærkes, at fællesskabsordningen – i modsætning til kulturværdiloven – omfatter mønter.

6. Forordningen om udførsel af kulturgoder

6.1. Indledning

Forordning nr. 3911/92 af 9. december 1992 om udførsel af kulturgoder³⁸ medfører en pligt til at søge tilladelse til udførsel af bestemte kulturgenstande til lande uden for Fællesskabets toldområde. Forordningen gør det muligt for toldmyndighederne ved de ydre grænser at gennemføre en kontrol på et ensartet grundlag. Forordningen er bindende i alle enkeltheder og gælder umiddelbart i hver medlemsstat.

Det blev som nævnt anset for urealistisk på nuværende tidspunkt at forsøge at samordne de enkelte medlems-

landes beskyttelsesordninger. Forordningen fastlægger således et fælles område – jf. bilaget til forordningen, som omtales nærmere nedenfor – hvor alle medlemsstater er forpligtet til at etablere et system med udførselstilladelser, som så kan kontrolleres ved eksport til tredjelande.

6.2. Forordningens bestemmelser

I det følgende omtales de mest centrale bestemmelser i forordningen:

Artikel 2 fastlægger hovedprincippet om, at udførsel af kulturgoder – defineret som de kulturgenstande, der er opført i bilaget til forordningen, jf. nedenfor – til lande uden for Fællesskabets toldområde kun kan finde sted mod forelæggelse af en udførselstilladelse. Udførselstilladelse udstedes efter anmodning fra den pågældende af en kompetent myndighed³⁹ i det land, hvor genstanden lovligt og definitivt befinder sig. Endvidere fastslås det, at udførselstilladelse kan nægtes i medfør af forordningen, såfremt de pågældende kulturgoder er omfattet af en lovgivning til beskyttelse af nationale skatte af kunstnerisk, historisk eller arkæologisk værdi i den pågældende medlemsstat. Endelig indeholder artiklen særregler for visse arkæologiske genstande, som er af begrænset arkæologisk eller videnskabelig interesse, som ikke stammer direkte fra udgravninger, fund eller arkæologiske steder, og som lovligt befinder sig på markedet.

Artikel 8 fastsætter, at Kommissionen bistås af et udvalg, der består af repræsentanter for medlemsstaterne, og som har Kommissionen som formand. Udvalget behandler ethvert spørgsmål vedrørende gennemførelsen af forordningen. Kommissionen er forpligtet til at tage størst muligt hensyn til udvalgets udtalelser.

Artikel 9 vedrører fastsættelse af sanktionsbestemmelser, som er over-

ladt til medlemsstaterne. Sanktionerne skal være tilstrækkelig strenge til at tilskynde til overholdelse af bestemmelserne i forordningen.⁴⁰

Artikel 10 vedrører dels medlemsstaternes underretningspligt i forhold til Kommissionen om de foranstaltninger, der træffes i medfør af forordningen, dels Kommissionens rapportering til Europa-Parlamentet, Rådet og Det Økonomiske og Sociale Udvalg. Når forordningen har været anvendt i tre år, skal Rådet vurdere, om den fungerer effektivt, og der foretages de nødvendige tilpasninger efter forslag fra Kommissionen. Der foretages under alle omstændigheder hvert tredje år en gennemgang og eventuel ajourføring af de værdigrænser, som er knyttet til bestemte kategorier af kulturgoder, jf. bilaget til forordningen.

Forordningen indeholder et *bilag* med en oversigt over de kulturgenstande, der er omfattet af beskyttelsesordningen.⁴¹

Endelig kan det oplyses, at der i oktober 1995 er fremsat et forslag til ændring af bilaget, hvorefter der indføres

en særlig kategori 3A: Akvareller, gouacher og pasteller med en værdigrænse på 30.000 ECU.⁴² Baggrunden for ændringsforslaget er, at erfaringerne har vist, at medlemslandene har forskellige opfattelser af eller traditioner for, hvordan akvareller, gouacher og pasteller skal klassificeres. Nogle lande har anvendt kategori 3 (malerier) med en værdigrænse på 150.000 ECU, medens andre har anvendt kategori 4 (mosaikker, tegninger) med en værdigrænse på 15.000 ECU. Ændringsforslaget har på denne baggrund til formål at sikre en ensartet behandling af de nævnte kunstværker i alle medlemsstater.

6.3. Forholdet til den danske beskyttelsesordning

Afgrænsningen af de forskellige kategorier af kulturgenstande i bilaget medfører i en række tilfælde en *udvidelse af anvendelsesområdet* sammenholdt med anvendelsesområdet for så vidt angår den danske kulturværdilovgivning:

Bilag til Forordningen om udførsel og kulturgoder.

	Alder	Værdi (ECU)	Tilhører ikke ophavsmand
1. Arkæologiske genstande	100 år	0	
2. Dele fjernet fra mindesmærker	100 år	0	
3. Malerier	50 år	150.000	x
4. Mosaikker, tegninger	50 år	15.000	x
5. Stik, tryk, litografier, postkort	50 år	15.000	x
6. Statuer, skulpturer	50 år	50.000	x
7. Fotografier, film	50 år	15.000	x
8. Inkunabler, manuskripter	50 år	0	x
9. Bøger	100 år	50.000	
10. Trykte geografiske kort	200 år	15.000	
11. Arkivalier	50 år	0	
12. Samlinger	0 år	50.000	
13. Befordringsmidler	75 år	50.000	
14. Andre antikviteter			
a)	50/100 år	50.000	
b)	100 år	0	

150.000 ECU = 1.134.000 D.kr.

15.000 ECU = 113.400 D.kr.

50.000 ECU = 378.000 D.kr.

(100 ECU = 756,91 D.kr., omregnet pr. 1. januar 1993)

1. Arkæologiske genstande. Som hovedregel er der ikke tale om en udvidelse af anvendelsesområdet. Det skal dog bemærkes, at kulturværdiloven – i modsætning til forordningen – ikke omfatter mønter. Fra dansk side har man imidlertid valgt ikke at benytte sig af muligheden for en undtagelsesbestemmelse for så vidt angår mønter, jf. forordningens artikel 2, hvorefter der kan fastsættes særlige regler for arkæologiske genstande, som er af begrænset arkæologisk eller videnskabelig interesse, som ikke stammer direkte fra udgravninger, fund eller arkæologiske steder, og som lovligt befinder sig på markedet. Baggrunden herfor er antagelig navnlig danefæbestemmelserne i museumsloven.
2. Dele fjernet fra monumenter. Det må forventes, at denne kategori i praksis vil være vanskelig at afgrænse i forhold til den almindelige kategori for antikviteter (14). For så vidt angår genstande fra før 1660, er der ikke tale om en udvidelse i forhold til kulturværdiloven. Det er derimod tilfældet, for så vidt angår genstande fra efter 1660, da forordningen ikke anvender værdigrænser for denne kategori.
3. Malerier. Der er tale om en udvidelse i forhold til kulturværdiloven, for så vidt angår tidsgrænsen, hvorimod forordningens værdigrænse ligger over den danske værdigrænse. Der er endvidere den særlige begrænsning i forordningen, at den ikke dækker tilfælde, hvor den genstand, der udføres, tilhører genstandens ophavsmand.
4. Mosaikker, tegninger. Der henvises til bemærkningerne til pkt. 3 om malerier.
5. Stik, tryk, litografier. Der henvises til bemærkningerne til pkt. 3 om malerier.
6. Statuer, skulpturer. Der henvises til bemærkningerne til pkt. 3 om malerier.
7. Fotografier. Der er ikke tale om en udvidelse i forhold til kulturværdiloven, der dels ikke arbejder med en aldersgrænse, dels har en lavere værdigrænse.
8. Inkunabler, manuskripter. For så vidt angår inkunabler, der pr. definition hidrører fra før 1660, er der ikke tale om en udvidelse i forhold til kulturværdiloven. For så vidt angår manuskripter, der ikke tilhører ophavsmanden, foreligger der en udvidelse i forhold til kulturværdiloven med hensyn til dels tidsgrænsen på 50 år, dels den manglende værdigrænse.
9. Bøger. Ingen udvidelse i forhold til kulturværdiloven.
10. Trykte geografiske kort. Ingen udvidelse i forhold til kulturværdiloven.
11. Arkivalier. Der er tale om en udvidelse i forhold til kulturværdiloven med hensyn til dels tidsgrænsen på 50 år, dels den manglende værdigrænse. Det bemærkes endvidere, at kategorien også omfatter arkivalier af privat karakter såsom familie- og forretningsarkiver.
12. Samlinger. Kulturværdiloven forholder sig principielt alene til enkeltgenstande, selv om der i forarbejderne til loven er en række bemærkninger om beskyttelsen af samlinger. Det bemærkes, at det kan være vanskeligt at fastlægge, hvad der skal forstås ved en samling, men at det må antages, at der kan foreligge tilfælde af en sådan klarhed, at udskillelse af enkelte genstande vil have karakter af ulovlig omgåelse.
13. Befordringsmidler. Der er tale om en udvidelse i forhold til kulturværdiloven med hensyn til tidsgrænsen, medens værdigrænsen

ligger højere. Det bemærkes, at forordningen dækker befordringsmidler, der er over 75 år gamle, uanset i hvilket land genstanden er fabrikeret.

14. Andre antikviteter. For så vidt angår de antikviteter, der er omfattet, hvis de er mellem 50 og 100 år gamle, er der tale om en udvidelse i forhold til kulturværdiloven med hensyn til tidsgrænsen, medens værdigrænsen ligger højere. For så vidt angår de antikviteter, der er nævnt under pkt. 14, og som er over 100 år gamle, er der ikke tale om nogen udvidelse.

Endelig skal det bemærkes, at der efter forordningen – i modsætning til kulturværdiloven – ikke kan gives stående udførselstilladelser, jf. lovens § 11, hvorefter der til statslige eller statsstøttede museer eller andre, der udfører kulturgenstande i forbindelse med udstillinger og lignende i udlandet, kan gives en såkaldt stående udførselstilladelse. Det betyder i praksis, at museer, der har udstillingssamarbejde med museer i tredjelande, skal søge om udførselstilladelse, hver gang der – midlertidigt – skal sendes genstande til udstillinger i disse lande.⁴³

De nævnte udvidelser af anvendelsesområdet i forhold til den danske beskyttelsesordning betyder, at der ved eksport til lande uden for EU skal søges om udførselstilladelse i en række tilfælde, hvor en tilladelse ikke skal søges efter kulturværdiloven. Det er eksempelvis tilfældet, hvor EU-forordningen *ikke* fastsætter en bestemt værdigrænse (og hvor der er tale om kulturgenstande fra perioden *efter* 1660), samt hvor EU-forordningen fastsætter en *lavere aldersgrænse end 100 år*.

Det må nok antages, at EU-ordningen – bortset fra midlertidig udførsel i forbindelse med museumsudstillinger i sådanne lande, jf. note 43 – på grund

af de relativt høje værdigrænser ikke vil have den store effekt på udførslen af kulturgenstande fra Danmark til tredjelande.

Det bemærkes afslutningsvis, at kulturværdiloven regulerer udførsel af kulturværdier fra Danmark til såvel EU-lande som lande uden for Fællesskabet. Kulturværdiloven ændres ikke som følge af de nye regler i forordningen. Det er således fortsat denne lov, der regulerer, hvornår og under hvilke betingelser der kan nedlægges forbud mod udførsel fra Danmark af kulturgenstande til såvel EU-lande som lande uden for EU.

Situationen for en dansk eksportør af en kulturværdigenstand vil herefter være følgende:

Ved *udførsel af kulturgenstande til EU-lande* skal der på sædvanlig måde søges om tilladelse hos Kulturværdiudvalget i de tilfælde, som er omfattet af Lov om sikring af kulturværdier i Danmark. Der skal anvendes en særlig formular – den såkaldte nationale formular⁴⁴ – som udleveres fra Kulturværdiudvalgets sekretariat.

Ved *udførsel af kulturgenstande til lande uden for EU* skal der, såfremt de pågældende genstande er omfattet af de nye regler i forordningen, søges om tilladelse hos Kulturværdiudvalget. Der skal anvendes en særlig formular, nemlig den såkaldte europæiske formular.

En sådan tilladelse vil herefter blive udstedt, medmindre der er tale om en eksport, der kan forbydes i henhold til den danske kulturværdilovgivning.⁴⁵ De nærmere enkeltheder om ordningens praktiske gennemførelse, herunder udformningen af den formular, som skal anvendes, er fastlagt i en såkaldt gennemførelsesforordning, nemlig Kommissionens forordning (EØF) nr. 752/93 af 30. marts 1993 om gennemførelsesforanstaltninger til Rådets forordning (EØF) nr. 3911/92 om udførsel af kulturgoder.⁴⁶

C.W. Eckersberg: »Portræt af Bertel Thorvaldsen« fra 1820, som Kulturværdiudvalget erhvervede i 1993 og efterfølgende overdrog til Thorvaldsens Museum (Kulturværdiudvalgets beretning 1993).

Foto: Hans Petersen, Statens Museum for Kunst.

7. Lov om tilbagelevering af kulturgoder, som ulovligt er fjernet fra et EU-medlemslands område m.v.

7.1. Indledning

Rådets direktiv 93/7/EØF af 15. marts 1993 om tilbagelevering af kulturgoder, som ulovligt er fjernet fra en medlemsstats område⁴⁷, er inkorporeret i dansk ret ved lov nr. 1104 af 22. december 1993 om tilbagelevering af kulturgoder, som ulovligt er fjernet fra et EU-medlemslands område m.v.⁴⁸

Gennemførelsen i dansk ret er fore-

taget relativt enkelt, idet det fastslås i lovens § 1, at direktivet gælder her i landet, og at direktivet er optaget som bilag til loven. Bemærkningerne er temmelig kortfattede om baggrunden for, at denne gennemførelsesmetode er valgt, idet det blot konstateres, at det under hensyn til direktivets udformning og anvendelsesområde må anses for hensigtsmæssigt, at inkorporering i dansk ret sker ved henvisning til direktivets tekst.

7.2. Direktivets bestemmelser

Bemærkningerne til lovens § 1 indeholder en sammenfatning af direkti-

vets enkelte bestemmelser. De mest centrale er følgende:

Artikel 1 indeholder definitioner af en række begreber, der anvendes i direktivet. Det bemærkes, for så vidt angår begrebet »kultur gode«, at det er en betingelse for anvendelse af tilbageleveringsordningen, at det drejer sig om en genstand, der for det første er omfattet af en medlemsstats beskyttelsesordning, og for det andet henhører under en af de i bilaget anførte kategorier eller er opført på lister over offentlige samlinger (museer, arkiver, biblioteker) eller samlinger, der tilhører gejstlige institutioner.

I *Artikel 2* fastlægges hovedprincippet om, at de kulturgoder, som er fjernet fra en medlemsstats område på ulovlig vis, skal tilbageleveres i overensstemmelse med den procedure og på de betingelser, som direktivet fastsætter.

Artikel 5-9 vedrører domstolsbehandling af spørgsmål om tilbagelevering. Særligt skal fremhæves følgende bestemmelser:

Artikel 5 vedrører adgangen for den ansøgende stat – dvs. den medlemsstat, fra hvis område et kultur gode er fjernet på ulovlig vis – til at sagsøge besidderen/indehaveren af kulturgodet mod forelæggelse af dokumentation for, at der er tale om et kultur gode, samt af en erklæring fra en kompetent myndighed om, at kulturgodet har forladt statens område på ulovlig vis.

Artikel 7 fastsætter forældelsesfrister for anlæggelse af sag om tilbagelevering. Det drejer sig for det første om en frist på 1 år fra den dato, på hvilken den ansøgende medlemsstat fik kendskab til det sted, hvor kulturgodet befandt sig, samt til besidderens eller indehaverens identitet. For det andet fastsættes frister, der løber fra den dato, hvor kulturgodet blev fjernet fra medlemsstaten på ulovlig vis. Hovedreglen er en frist på 30 år, men der

gælder en særlig frist på 75 år, bl.a. når det drejer sig om kulturgoder, der er en del af offentlige samlinger, samt kirkelige kulturgoder. Den sidstnævnte frist gælder dog ikke i stater, hvor sager om disse kulturgoder ikke kan forældes, eller hvor der er indgået bilaterale aftaler mellem staterne om længere frist.

Artikel 9 vedrører tildeling af erstatning til besidderen, hvis denne antages at have udvist den nødvendige agtpågivenhed, da han erhvervede genstanden. Erstatningen betales af den ansøgende medlemsstat ved tilbageleveringen.

Artikel 12 fastslår, at ejendomsretten til kulturgodet efter tilbageleveringen afgøres efter den ansøgende medlemsstats retsregler. En domstolsafgørelse om tilbagelevering vedrører kun den fysiske tilbagelevering af kulturgodet til den ansøgende medlemsstat, idet der principielt ikke herved er taget stilling til privatretlige ejendomsforhold.

Artikel 13 fastslår som hovedregel, at direktivet kun finder anvendelse på ulovlig fjernelse fra en medlemsstats område, der finder sted fra den 1. januar 1993 at regne. *Artikel 14* giver dog mulighed for at udvide anvendelsesområdet til at omfatte andre kategorier af kulturgoder end dem, der er nævnt i bilaget, samt mulighed for at anvende den i direktivet omhandlede ordning på ansøgning om tilbagelevering af kulturgoder, som er fjernet fra andre medlemsstaters område på ulovlig vis inden den 1. januar 1993.

Artikel 16 vedrører medlemsstaternes rapportering til Kommissionen og Kommissionens rapportering til Europa-Parlamentet m.v. og svarer indholdsmæssigt til artikel 10 i forordningen, jf. ovenfor.

Artikel 17 fastslår, at Kommissionen bistås af det ved artikel 8 i forordningen om udførsel af kulturgoder nedsatte udvalg.

7.3. Kulturværdiudvalgets nye opgaver

Det fremgår af lovens § 2, at det er Kulturværdiudvalget, der skal fungere som central myndighed og udføre de opgaver, som efter direktivet påhviler de centrale myndigheder. Kulturværdiudvalget skal efter loven varetage samarbejdet med de respektive centrale myndigheder i de øvrige medlemslande og skal etablere samarbejde mellem medlemsstaternes kompetente myndigheder, herunder politiet, såfremt der er tale om kriminelle forhold. I forlængelse heraf skal Kulturværdiudvalget assistere andre medlemslandes myndigheder med hensyn til eftersøgning af ulovligt fjernede kulturgoder, som formodes at befinde sig i Danmark, ligesom udvalget i givet fald skal søge at modvirke, at sådanne kulturgoder unddrages tilbageleveringsproceduren.

Det fremgår af bemærkningerne til bestemmelsen, at Kulturværdiudvalget i den forbindelse i givet fald på anmodning fra den ansøgende medlemsstat over for fagedretten vil kunne fremsætte begæring om forbud i medfør af retsplejelovens § 57. Ved et sådant forbud vil det f.eks. efter omstændighederne kunne bestemmes, at besidderen eller ejeren af den omstridte genstand ikke må udføre genstanden af landet, eller at genstanden ikke må opbevares under uforsvarlige forhold.

7.4. Direktivets anvendelsesområde m.v.

Efter lovens § 3, stk. 1, gælder loven for ansøgninger om tilbagelevering af genstande, der er omtalt i bilaget til direktiv 93/7/EØF samt i direktivets artikel 1. Efter lovens § 3, stk. 2, gælder loven for ansøgninger om tilbagelevering af kulturgoder, som ulovligt er fjernet fra andre medlemsstats område den 1. januar 1993 eller senere.

Direktivets artikel 14 giver medlemsstaterne mulighed for at udvide deres tilbageleveringsforpligtelse til at omfatte andre kategorier af kulturgoder end dem, der er omhandlet i bilaget, samt mulighed for at anvende den i direktivet omhandlede ordning på ansøgning om tilbagelevering af kulturgoder, som er fjernet fra andre medlemsstats område på ulovlig vis inden den 1. januar 1993.

Fra dansk side har man imidlertid valgt ikke at udnytte denne udvidelsesmulighed. Om baggrunden herfor fremgår det af motiverne til § 3, at direktivet etablerer en særlig, gensidig bistand mellem medlemsstaterne, der indebærer en nyordning på et område, hvor der ikke tidligere har været internationale forpligtelser. Under hensyn hertil må det anses for mest hensigtsmæssigt udtrykkelig at begrænse forpligtelsen til kulturgoder, der ulovligt er fjernet fra en medlemsstats område efter den 1. januar 1993 eller senere, og at fastlægge ordningens anvendelsesområde til de kategorier af kulturgoder, der udtrykkelig er omfattet af direktivet og dets bilag.

Tilbageleveringsbestemmelserne i loven har endnu ikke været bragt i anvendelse af Kulturværdiudvalget, ligesom Danmark heller ikke har haft behov for at anmode andre lande om bistand i medfør af direktivet.

8. Afslutning

8.1. Kulturværdiloven

I forbindelse med gennemførelsen af kulturværdiloven i 1986 blev det fremhævet, at der var tale om en forsigtig, forholdsvis enkel og ikke særlig indgribende beskyttelsesordning sammenlignet med tilsvarende lovgivning i andre lande. Det blev derfor understreget, at såfremt det måtte vise sig, at beskyttelsen var utilstrækkelig i forhold

til det tilsigtede mål, måtte ordningen udbygges ved en revision af loven på grundlag af de indhøstede erfaringer.

Hvordan er det så gået i de næsten ti år, kulturværdiloven har været i kraft? Nåede man de mål, der blev sat, da loven blev vedtaget i 1986?

Det er værd indledningsvis at bemærke, at der ikke i offentligheden har været sat spørgsmålstejn ved beskyttelsesordningen, ligesom der ikke – bortset fra retssagen mod Sotheby's – har været nævneværdig omtale i dagspressen af ordningen og udvalgets virksomhed. Egentlig debat om beskyttelsesordningens betimelighed eller eventuelle utilstrækkelighed har der ikke været.

At dømme efter Kulturværtdiudvalgets beretninger har loven – bortset fra et par enkelte skønhedspletter, jf. nedenfor – fungeret tilfredsstillende. Sammenfattende kan det vel konstateres, at udvalgets virksomhed har været væsentlig mere omfattende end oprindelig forudsat, men at det navnlig skyldes kataloggennemgangen, som til gengæld må karakteriseres som en enkel og fleksibel administrativ ordning i forhold til auktionshuse og andre, der beskæftiger sig med køb og salg af kulturgenstande.

Der blev nedlagt i alt 61 udførselsforbud og erhvervet i alt 53 genstande, hvad der vel ikke er ret meget sammenholdt med omsætningen af antikviteter m.v. Der blev gennemført to retssager om ulovlig udførsel, hvad der vel heller ikke er ret meget. Men de perfekte forbrydelser er jo dem, der ikke opdages. Med andre ord siger de to sager ikke noget om, i hvilket omfang der rent faktisk har fundet ulovlig udførsel sted. Der er imidlertid ikke noget, som tyder på, at der har fundet ulovlig udførsel sted i større omfang.⁴⁹

Udvalgets problemer i forhold til den gældende ordning har især vedrørt spørgsmålet om værdiansættelsen af kulturgenstandene. Som anført i af-

snit 4.3. finder Kulturværtdiudvalget, at lovens værdikriterier ikke i almindelighed giver anledning til væsentlige problemer i dagligdagen. Det fremgår samtidig, at især sagen om Sotheby's udførsel af et maleri af C.A. Jensen og Københavns Byrets frifindelse af auktionshuset for at have overtrådt kulturværdilovens bestemmelser har givet anledning til megen harme i udvalget. Dette er sandsynligvis også baggrunden for de noget særegne kommentarer til byrettens dom, der fremsættes i udvalgets beretning for 1992. Dommen er efter al sandsynlighed korrekt, jf. også det faktum, at udvalget frafaldt sin anke til Landsretten. Den i note 25 nævnte sag viser da også, at selv eksperter kan være endog meget uenige om, hvad en konkret kulturgenstand egentlig er værd.

Kulturudvalget har naturligvis ret i, at således som beskyttelsesordningen er tilrettelagt, er det i høj grad op til branchen at sikre, at loven overholdes, og at der skal tilstræbes »et virkeligt realistisk værdiskøn«. Det forudsættes således, at de handlende udviser loyalitet over for ordningen.

Det må imidlertid fastslås, at bortset fra sagen mod Sotheby's er der ikke i udvalgets beretninger redegjort for eksempler på, at auktionshuse eller andre efter udvalgets opfattelse ikke har været i stand til at gennemføre en korrekt værdiangivelse. Frifindelsen af Sotheby's skete da også under henvisning til, at det efter loven er overladt til kunstgenstandens ejer med anvendelse af relevant sagkundskab selv loyalt at fastslå kunstgenstandens værdi. Det er således ikke korrekt, når udvalget i sin beretning for 1992 anfører, at der med dommen er retsligt medhold for, at det ansvar for håndhævelsen af lovens bestemmelser, som i en vis forstand er lagt ud til de handlende, ikke nødvendigvis skal tages alvorligt.

Udvalget fremhæver, at man ikke

har nogen mulighed for kontrol med de handlendes værdiansættelser. I forlængelse heraf ønsker udvalget, at spørgsmålet om de handlendes forpligtelser for så vidt angår værdiansættelse tages op i forbindelse med en revision af loven.

Desværre oplyser udvalget ikke nærmere, hvorledes man forestiller sig dette principielle problem løst. Det er næppe realistisk at forestille sig, at udvalget skal have *alle* sager om udførsel af kulturværdier forelagt med henblik på kontrol af, om den værdi, som den handlende har angivet, er korrekt.

Dertil kommer, at problemet vel i realiteten kun vedrører udførsel af genstande, som ikke er solgt på en auktion, idet udvalget her i medfør af kataloggennemgangen har mulighed for at tage forbehold og dermed få mulighed for at kontrollere den foretagne værdiansættelse. En »sidegevinst« ved kataloggennemgangen er, at udvalget får forbedrede muligheder for at udnytte bestemmelsen i lovens § 2, stk. 4, om at kulturværdiloven undtagelsesvis kan anvendes på en genstand, der på grund af de fastsatte alders- og værdikriterier ellers ikke er omfattet af loven.

En anden mulighed er naturligvis at nedsætte værdigrænsen på de 100.000 kr. og derigennem sørge for, at flere genstande automatisk kommer ind under loven.

Endvidere har udvalget i forbindelse med afholdelse af auktioner overvejet, om det ikke ville være mere hensigtsmæssigt med henblik på at undgå spekulation omkring de genstande, der som følge af kataloggennemgangen er taget forbehold for, først at underrette auktionsfirmaet om eventuelle forbehold umiddelbart *efter* hammerslaget over disse genstande. En sådan praksis ville imidlertid – som påpeget af Kulturværdiudvalget – forudsætte, at en repræsentant for udval-

get hver gang, der er forbeholdssager, skulle være til stede i auktionslokalet. Udvalget er da også selv opmærksom på, at et sådant krav om tilstedeværelse er vanskeligt at gennemføre i praksis. Dette synspunkt må man naturligvis give udvalget ret i. Dertil kommer imidlertid, at det på ingen måde sandsynliggøres, at der skulle have fundet spekulation sted i forbindelse med udvalgets forbehold. Såfremt man fulgte udvalgets forslag fra 1988 om at oplyse om eventuelle forbehold *før* auktionen, ville man vel netop muliggøre en sådan spekulation. Alt i alt forekommer den gældende praksis således både rimelig og hensigtsmæssig.

Endelig har udvalget kritiseret, at man i 1990 fik reduceret sin bevilling med et opsparet beløb på knap 5 mio. kr., og at denne reduktion »har besværliggjort udvalgets arbejde«. Principielt må man naturligvis give udvalget ret. Det er ikke hensigtsmæssigt, at der ud fra nogle generelle besparelshensyn gribes ind i en bevilling, der på finansloven er opført som en bevilling med adgang til at overføre ikkeforbrugte beløb til følgende finansår. Så meget desto mere, som når det af forarbejderne til den omhandlede lov fremgår, at der kun med en sådan overførselsadgang kan skabes det nødvendige, smidige instrument, som må anses for en forudsætning for beskyttelsesordningens funktion i praksis. Dertil kommer, at man fra Kulturministeriets – eller måske rettere Finansministeriets – side ikke med en sådan adfærd ligefrem opfordrer private fonde til at støtte udvalgets virksomhed med supplerende økonomiske tilskud, hvad der ligeledes var forudsat ved gennemførelsen af ordningen.

På den anden side må det understreges, at udvalget på intet tidspunkt har stået i den situation, at man efter at have nedlagt udførselsforbud med den deraf følgende forpligtelse til at fremsætte et købstil-

19 Ἀλλὰ λέγει Ἀὐτὸς Ἰσραὴλ οὐκ ἔργω; Πρῶτος
 20 Ἰσραὴλ λέγει· „Ἐγὼ παρελήθω ὑμᾶς ἐν
 οὐκ ἔδωκε, ἐπὶ ἔδωκε ἀσυνετῶν παροργισμῶν ὑμῶν·
 20 Ἰσραὴλ δὲ ἀποτόλμησεν καὶ λέγει· „Ἐνῶσθη τοῖς
 21 ἔμοις μὴ ἐρωτοῦσιν, ἰσχυρῆς ἐγενόμην τοῖς ἐμοῖς μὴ
 21 ἐπρωτοῦσαι· „ Πρὸς δὲ τὸν Ἰσραὴλ λέγει· „Ὅλην
 τὴν ἡμέραν ἐξεκείτωσα τὴν χάριν μου πρὸς λαὸν
 ἀπειθόντι καὶ ἀπειθήμοντι·
 XI. Λέγει οὖν Ἀὐτὸς ὁ θεὸς τὸν λαὸν
 αὐτοῦ· Ἀὐτὸς γίνεσθαι· καὶ γὰρ ἔγωγε Ἰσραηλῆτις
 εἶμι, ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, ἡδέως Βενιαμίν.
 2 Οὐκ ἀποστὰς ὁ θεὸς τῶν λαῶν αὐτοῦ, ὃν προ-
 ἔγνω. Ἢ οὐκ οἶδατε ἐν Πλὴσι τί λέγει ἡ γρα-
 φή· ὡς ἐνεργῆσεν τῷ θεῷ κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ·
 3 „Κόσμι, τοὺς προφήτας σου ἀπέκτεναν, καὶ
 τὰ θεομαρτυρία σου κατέσκαψαν· κατῶς υπε-
 κλήθην νόμος, καὶ ἐξέτασαν τὴν φωνὴν μου·
 4 Ἀλλὰ τί λέγει αὐτῷ ὁ χρηματιστὴς; „Κατε-
 πῶν ἑμῶν ἑτακροβλήσας ἀνάσας, οἵτινες οὐκ
 5 ἐκαμάρτησαν τῷ θεῷ· „ Οἴστος οὖν καὶ ἐν
 τῷ νῦν καιρῷ λέγεται κατ' ἐκλογὴν χάριτος γίνονται.
 6 Εἰ δὲ χάρις, οὐκίτι ἐξ ἔργων· ἐπεὶ ἡ χάρις
 οὐκίτι γίνεται χάρις· εἰ δὲ ἐξ ἔργων, οὐκίτι ἐστὶ
 7 χάρις· ἐπεὶ τὸ ἔργον οὐκίτι ἐστὶν ἔργον. Τί

X, 19. Ἰσραὴλ οὐκ ἔργω; οὐκ ἔργω Ἰσραὴλ;
 XI, 2. Ἰσραὴλ· Ἰσραὴλ, λέγουν· 6. εἰ
 δὲ ἐξ . . . ἰσχυρῆς ἐγενόμην. Haec vet. multi
 (Latini omnes) omittunt.

invidetur. Nam aditum ad hoc beneficium deus arceat ne-
 minem. (cf. Act. 13, 45. 46.) XI. Nec omnes omnino
 Iudaei a deo repudiati. Multi eorum Christo iam nomen

οὖν; Ὁ ἐπιζητεῖ Ἰσραὴλ, τοῦτο οὐκ ἐπέτυχεν,
 ἢ δὲ ἐκλογὴν ἐπέτυχεν· οἱ δὲ λοιποὶ ἐπαρώθη-
 σαν, (καθὼς γράφεται· „Ἐδόκεν αὐτοῖς, ὁ
 θεὸς πνεῦμα καὶ ἐπιθυμίας, ὁφθαλμοῦ τοῦ μη βλέ-
 πειν, καὶ ὡτα τοῦ μη ἀκούειν,)) ἕως τῆς σή-
 μερον ἡμέρας· Καὶ Ἀνατὸς λέγει· „Γενηθήτω ἡ
 9 τρυφή αὐτῶν εἰς πᾶσιδα καὶ εἰς ὄνησιν καὶ εἰς
 σκάνδαλον, καὶ εἰς ἀναπόδημα αὐτοῖς· σκοτε-
 10 σθησώσιν οἱ ὁφθαλμοὶ αὐτῶν, τοῦ μη βλέ-
 πειν· καὶ τὸν ῥῶτον αὐτῶν διαπαντός σὺγκρα-
 11 ψον· „ Λέγει οὖν Ἀὐτὸς ἑπάειπται, ἵνα πέ-
 11 σσας; Ἀὐτὸς γίνεσθαι· ἀλλὰ τῶν αἰῶν παρεκτέθηται
 ἡ σοτηρία τοῖς ἐθνῶν, εἰς τὸ παρεληθῆναι αὐ-
 12 τούς· Εἰ δὲ τὸ πλεονέκτημα αὐτῶν πλεονέκτημα
 12 σμῶν, καὶ τὸ ἕλεος αὐτῶν πλεονέκτημα ἐθνῶν· πό-
 13 σος μᾶλλον τὸ πλεονέκτημα αὐτῶν! Τίτην γὰρ λέγει
 13 τοῖς ἐθνῶν· ἔγὼ ὅσον μὲν εἶμι ἐγὼ ἐθνῶν ἀπο-
 14 στολος, τὴν διακονίαν μου δοξάζω, ἵ ἐπίσω παρα-
 14 ἔλωσιν μου τὴν χάριν, καὶ ὡσπὸς τίνας ἐξ αυ-
 15 τῶν· Εἰ γὰρ ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν καταλλαγὴ κό-
 15 σμου· τίς ἢ πρόσδεξις, εἰ μὴ ζωὴ ἐκ νεκρῶν;
 16 Εἰ δὲ ἡ ἀναρχὴ ἀγία, καὶ τὸ ἄραγμα· καὶ εἰ
 16 ἡ ὄψα ἀγία, καὶ οἱ κλάδοι· Εἰ δὲ τινες τῶν
 17 κλάδων ἐξεκλάσθησαν, οὐ δὲ ἀγαθὸς ὢν ἐνε-
 17 κεντησθῆναι ἐν αὐτοῖς, καὶ συγκατανοῦς τῆς βλάβης
 18 καὶ τῆς πότνης τῆς ἐλαίας ἐγίνω, μὴ κατα-
 18 κωνθῶ τῶν κλάδων· εἰ δὲ κατακόψωμαι, οὐ οὐ

XI, 7. τοῦτο) τοῦτο Ib. ἐπαρώθησαν, Αἰτί:
 ἐπαρώθησαν,

dederunt, et si plerique adhuc sunt contumaces. (Inlu-
 strum oblatio profuit exteris: hi vero, ut argozantiam

Søren Kirkegaards eksemplar af Det Nye Testamente på græsk, som Kulturværdiudvalget erhvervede i 1994 og efterfølgende overdrog til Det Kongelige Bibliotek (Kulturværdiudvalgets beretning 1994). Foto: Det Kongelige Bibliotek.

bud på grundlag af markedsprisen ikke har haft tilstrækkelig med penge. Samtidig kan det konstateres, at udvalget har været i stand til at opspare ca. 8,5 mio. kr. i de seneste år. Udvalget har med andre ord tilstrækkelige midler til sin rådighed. Og skulle man komme i den netop skitserede situation, er det vel ikke utænkeligt, at der – under henvisning til, at det er en national opgave at sikre uomstuelige kulturværdiers forbliven i Danmark – vil blive et vist folkeligt/politisk pres for at få fyldt kassen op, som det vil

være vanskeligt for de bevilgende myndigheder at stå imod. Indtil 1993 var det primært Toldvæsenet, som havde ansvaret for kontrollen af, at der ikke fandt udførsel sted i strid med loven. Der har tilsyneladende ikke været problemer forbundet med denne kontrol. Det må antages, at dette først og fremmest skyldes, at der indtil 1993 blev gennemført en egentlig, fysisk grænsekontrol også i forhold til de øvrige EU-lande. Efter indførelsen af det indre marked pr. 1. januar 1993 – og dermed og-

så bortfald af grænsekontrollen mellem medlemsstaterne – medvirker Toldvæsenet ikke længere ved kontrol med overholdelse af bestemmelserne i kulturværdiloven ved udførsel af kulturværdier til andre EU-lande.⁵⁰ Toldvæsenet medvirker fortsat ved kontrollen for så vidt angår udførsel til ikke-EU-lande.

Det må betegnes som beklageligt, at der ikke er nogen myndighed, som har til opgave at sørge for faktisk kontrol med overholdelsen af lovens bestemmelser i forhold til andre EU-lande. Tilsyneladende må man her basere sig på dels branchens ansvarlighed og loyalitet over for loven, dels offentlighedens indsats, såfremt en umistelig dansk kulturværdi skulle dukke op f.eks. på en auktion i udlandet.

Ulovlig udførsel kan straffes med bøde i henhold til lovens straffebestemmelser. Problemet er imidlertid, at idømmelse af bødestraf ikke bringer den pågældende genstand tilbage til Danmark. Hvis genstanden er udført til et ikke-EU-land, må man nok afskrive den som tabt for den danske kulturarv. Hvis genstanden er udført til et EU-land, er der som nævnt mulighed for at iværksætte tilbageleveringsprocedure i medfør af EU-direktivet om tilbagelevering af kulturgoder, der ulovligt er fjernet fra et EU-medlemslands område, såfremt genstanden opfylder de i direktivet anførte betingelser.

8.2. Forordningen

Forordningen om udførsel af kulturgoder har været i kraft siden den 1. april 1993 og er blevet administreret af Kulturværdiudvalget. Det forekommer umiddelbart hensigtsmæssigt at henlægge administrationen af såvel forordningen om udførsel af kulturgoder som loven om tilbagelevering af kulturgoder, der ulovligt er fjernet fra et EU-medlemslands område, til Kulturværdiudvalget. Dermed får man sam-

let ekspertisen på dette særlige område hos én myndighed.

Forordningen har kun betydning i forbindelse med udførsel af kulturgoder til ikke EU-lande. Dertil kommer, at ordningen opererer med ganske høje værdigrænser. Det er derfor ikke overraskende, at der kun har været ganske få ansøgninger indtil nu, og at disse sager i langt de fleste tilfælde har været museer, som ønskede tilladelse til midlertidig udførsel i forbindelse med udstillinger i udlandet. Det bør derfor overvejes, om der ikke – i lighed med den danske beskyttelsesordning – bør være mulighed for, at museer m.v. kan få en stående udførselstilladelse med henblik på ikke at besværliggøre udstillingssamarbejde på tværs af landegrænserne. Spørgsmålet kan vel mest hensigtsmæssigt bringes op i forbindelse med den evaluering af forordningen, der i henhold til artikel 10 skal gennemføres, når ordningen har været i kraft i tre år.⁵¹

Endelig kunne man ønske sig, at der var en højere grad af identitet mellem kulturværdiloven og forordningens bestemmelser. Der er næppe tvivl om, at en øget gennemsigtighed ville gøre det nemmere for først og fremmest branchen at anvende de to regelsæt og dermed øge den generelle accept af nødvendigheden af at regulere området. På den anden side må man være opmærksom på, at der i givet fald også skal tages hensyn til beskyttelsesordningerne i de øvrige EU-lande, som har sådanne ordninger, dvs. stort set alle medlemslandene. En yderligere harmonisering på dette område vil derfor snarere lede til større afstand mellem de nationale, danske regler og det fælles EU-regelsæt.

8.3. Direktivet

Loven om tilbagelevering af kulturgoder, der ulovligt er fjernet fra et EU-medlemslands område, har kun været

i kraft i knap tre år. Dertil kommer som anført ovenfor, at tilbageleveringsbestemmelserne endnu ikke har været bragt i anvendelse, ligesom Danmark ikke har haft behov for at anmode andre EU-lande om bistand vedrørende tilbagelevering af kultur-goder, der ulovligt er fjernet fra Danmark.

Det er på denne baggrund endnu for tidligt at foretage en egentlig evaluering af lovens/direktivets bestemmelser. Det skal dog fremhæves, at de relativt høje værdigrænser nok må antages at ville medføre, at tilbageleveringsbestemmelserne kun vil få begrænset effekt i forhold til det grundlæggende formål med de nationale beskyttelsesordninger, nemlig at sikre, at de uomstuelige kulturværdier forbliver inden for de respektive landes grænser.

Noter:

1. Betænkning nr. 1040/1985 om kulturværdier.
2. Sst., s. 72 ff.
3. Om museumsloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 584 af 31. august 1989, se Lars M. Banke: *Museumsloven og anden antikvarisk lovgivning*, 1992.
4. Ingen af de nordiske lande har efterfølgende ratificeret konventionen, idet man fra nordisk side i givet fald finder det nødvendigt at tage forbehold for en række af konventionens bestemmelser.
5. Forslag til lov om sikring af kulturværdier i Danmark blev fremsat for Folketinget den 30. januar 1986 og vedtaget den 22. maj 1986. Samtlige partier bortset fra Fremskridtspartiet stemte for forslaget. Der henvises til Folketingstidende 1985/1986, Forhandl., sp. 6274, 7107, 11339, 11573, Tillæg A, sp. 4205, Tillæg B, sp. 1529 og Tillæg C, sp. 765.
6. Ud over museumsloven kan der bl.a. peges på bygningsfredningsloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 81 af 10. februar 1986; naturbeskyttelsesloven, jf. lov nr. 9 af 3. januar 1992 (med senere ændringer); arkivloven, jf. lov nr. 337 af 14. maj 1992 om offentlige arkiver m.v., og kirkebygningsloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 454 af 11. juni 1992 (med senere

ændringer) om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde. For en kortfattet præsentation af disse regelsæt, se Banke: *Museumsloven* (se note 3), kap. 10- 12.

7. Det oprindelige lovforslag indeholdt ikke en sådan særbestemmelse for mønter og medaljer. Efter ønske fra Dansk Numismatisk Forening fremsatte kulturministeren under Folketingets behandling af lovforslaget et ændringsforslag herom, hvorefter mønter og medaljer blev undtaget fra den almindelige beskyttelsesordning. Mønter og medaljer vil dog fortsat kunne beskyttes efter særbestemmelsen i lovens § 2, stk. 4, hvorefter ministeren efter forslag fra Kulturværdisudvalget kan træffe beslutning om, at en genstand ikke må udføres af landet uden særlig tilladelse, uanset at den ikke er omfattet af lovens almindelige beskyttelsesbestemmelser. Dertil kommer, at en del ældre mønter fortsat vil være beskyttet af danefæbestemmelserne i museumsloven om pligtig aflevering til rigsantikvaren. Om danefæbestemmelserne, se Banke: *Museumsloven* (se note 3), s. 87 ff, samt Lars M. Banke: Principiel højesteretsdom om fastsættelse af danefæ-godtgørelse, *Danske Museer* 4, august 1991.
8. Kulturværdiloven er ikke til hinder for, at samlinger, der er karakteriseret ved en indre sammenhæng, splittes op af ejeren, eller at der sker et successivt salg inden for landets grænser.
9. En beskyttelse mod udførsel kan yderligere følge af særlige bestemmelser. Eksempelvis gælder det for de statslige museer, at der i almindelighed ikke kan finde udskillelse af genstande sted fra disse museer, jf. museumslovens § 5. En tilsvarende bestemmelse gælder for de statsstøttede museer, jf. museumslovens § 11, stk. 1, nr. 6. Om de nævnte bestemmelser i museumsloven, se Banke: *Museumsloven* (se note 3), s. 32 ff og s. 48.
10. I det lovudkast, som er indeholdt i betænkningen fra Udvalget om beskyttelse af kulturværdier i Danmark, var der foreslået en pristalsregulering af beløbsgrænsen. Hvis man havde fulgt udvalgets forslag på dette punkt, ville beløbsgrænsen i dag have været ca. 175.000 kr. på grund af prisudviklingen. Ved ikke at følge udvalget har ministeriet således i praksis sikret, at flere og flere genstande bliver omfattet af kulturværdiloven. Det trækker dog i modsat retning, at man i kulturværdibekendtgørelsen har fastsat, at beløbsgrænsen er *ekskl.* moms.
11. Lov om bygningsfredning, jf. note 6.
12. I det lovudkast, som er indeholdt i betænkningen fra Udvalget om beskyttelse af kulturværdier i Danmark, var der ikke foreslået nogen særbestemmelse om fotografier.

13. Også på dette punkt afviger loven fra det lovforslag, som er indeholdt i betænkningen fra Udvalget om beskyttelse af kulturværdier i Danmark. Efter udvalgets forslag var det kulturministeren, som skulle meddele udførselstilladelse efter forelæggelse for et særligt sagkyndigt udvalg. Dette udvalg skulle efter forslaget bestå af tre personer, nemlig rigsantikvaren, direktøren for Statens Museum for Kunst og et medlem udpeget af Statens Museumsnævn. Udførselstilladelse til bøger og andet, der henhørte under Det Kongelige Biblioteks samleområde, skulle dog gives af ministeren efter forelæggelse for overbibliotekaren ved Det Kongelige Bibliotek, medens tilladelse til udførsel af private arkivalier, der henhører under Rigsarkivets samleområde, skulle meddeles af ministeren efter forelæggelse for rigsarkivaren.
14. For en nærmere redegørelse for indholdet af disse kriterier henvises til betænkning nr. 1040/1985, s. 88 ff.
15. Kulturværdibekendtgørelsen indeholder et ansøgningsskema, som *kan* benyttes i forbindelse med ansøgning om tilladelse til udførsel.
16. En stort set tilsvarende bestemmelse er efterfølgende fastsat i arkivloven (lov nr. 337 af 14. maj 1992 om offentlige arkiver m.v.). Det fremgår af arkivlovens § 32, at den, som ejer private arkivalier af forskningsmæssig eller almenkulturel betydning, skal, inden de udføres af landet, give Rigsarkivet adgang til kopiering af arkivalierne. Bestemmelsen må anses som et supplement til § 8 i kulturværdiloven med henblik på at muliggøre kopiering af arkivalier af forskningsmæssig og kulturel betydning, som står over for udførsel af landet, men som ikke er omfattet af kulturværdiloven på grund af denne lovs alders- og værdikriterier.
17. S. 4.
18. Sst.
19. Jf. beretningen for 1988, s. 9.
20. Beretning for 1990, s. 14.
21. S. 13.
22. S. 8.
23. S. 10.
24. Sst.
25. Sagen vedrørte værdiansættelse af et møblement – bestående af en sofa og to stole, tegnet af G.F. Hetsch i 1840'erne – hvor værdiansættelsen i kataloget var angivet til 20.000-25.000 kr., medens vurderinger omkring et halvt år senere fra engelske sagkyndige svingede mellem 90.000 kr. og 230.000 kr. Sagen er udførlig omtalt i beretningen for 1989, s. 8 f.
26. Sst.
27. Sag nr. 24/1990: Anklagemyndigheden mod Hanne Wedell-Wedellsborg.
28. S. 3.
29. Den bebudede redegørelse er dog aldrig modtaget i ministeriet.
30. S. 11.
31. Kulturværdiudvalget købte »Shanty« i foråret 1991. Det viste sig imidlertid under den efterfølgende restaurering, at næsten alt træværket var angrebet af svamp. Det lykkedes ikke at skaffe tilstrækkelige midler til en gennemgribende rekonstruktion, og udvalget besluttede på denne baggrund sammen med Skibsbevaringsfondens at opgive skibet, som derefter blev ophugget. Om »Shanty«s forlis, se udvalgets beretning for 1992 s. 8 ff.
32. S. 12.
33. Sag nr. PS 9226510-8: Anklagemyndigheden mod Niels Helge Høyer-Nielsen. Dommen er afsagt den 11. december 1992.
34. Udskrift af domsbogen, s. 5.
35. Det blev i den forbindelse overvejet, om problemerne kunne løses ved, at de enkelte medlemsstater tiltrådte den ovennævnte UNESCO-konvention fra 1970 om forholdsregler imod ulovlig handel med kulturværdier. Det viste sig dog hurtigt, at denne vej ikke var farbar, idet en række af medlemslandene ikke ønskede at tiltræde konventionen.
36. For en kortfattet præsentation af de to regelsæt, se Niels-Jørgen Nielsen: Kulturværdierne i Det Indre Marked, *Beretning for Statens Museumsnævn 1992, Danske Museer*, særnummer april 1993, s. 4.
37. Direktivets anvendelsesområde er udvidet i begrænset omfang i selve direktivteksten ved inddragelse af genstande fra offentlige samlinger m.v. uanset genstandenes værdi.
38. Kommissionens oprindelige forslag er optrykt i EF-Tidende C 53 af 28. februar 1992, s. 8. Europa-Parlamentets udtalelse er optrykt i EF-Tidende C 176 af 13. juli 1992, s. 31. Det Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse er optrykt i EF-Tidende C 223 af 31. august 1992, s. 10. Den vedtagne forordning er optrykt i EF-Tidende L 395 af 31. december 1992, s. 1.
39. Kulturværdiudvalget er udpeget som den myndighed, der i Danmark er kompetent til at udstede udførselstilladelse efter de nye bestemmelser.
40. Det er i § 4 i lov nr. 1104 af 22. december 1993 om tilbagelevering af kulturgoder, som ulovligt er fjernet fra et medlemslands område m.v., fastsat, at overtrædelse af forordningen straffes med bøde.
41. Bilaget er her gengivet på grundlag af sammenfatningen i Bilag 2 til *Om udførsel af kulturgenstande. Vejledning*, Kulturministeriet, juli 1993. Det oprindelige bilag, der er noget mere detaljeret og bl.a. også indehol-

- der positionsnumre fra toldnomenklaturen, er optrykt som Bilag 4 i samme publikation.
42. Forslaget er optrykt i EF-Tidende C 6 af 11. januar 1996, s. 14-15. Da bilaget som nævnt er fælles for forordning og direktiv, vedrører ændringsforslaget begge regelsæt.
 43. Det oplyses i Kulturværdiudvalgets beretning for 1993 (s. 5), at udvalget i 1993 – hvor ordningen trådte i kraft den 1. april – modtog 31 ansøgninger om midlertidig udførsel af 640 genstande i henhold til de nye EU-regler, og at der i langt de fleste tilfælde var tale om ansøgninger fra museer om midlertidig udførsel til udstillinger i udlandet samt i enkelte tilfælde om udførsel af arkæologiske genstande til undersøgelser. Det samme gjorde sig gældende for 1994 og 1995, hvor udvalget behandlede henholdsvis 44 ansøgninger (omfattende 58 genstande) og 50 ansøgninger (omfattende 51 genstande), jf. beretningen for 1994, s. 6, og beretningen for 1995, s. 3.
 44. Den nationale formular er optrykt som bilag 1 til kulturværdibekendtgørelsen. Den europæiske formular er optrykt som bilag 3 til *Om udførsel af kulturgenstande. Vejledning*, Kulturministeriet, juli 1993.
 45. Nielsen: Kulturværdierne (se note 36).
 46. Gennemførselsforordningen er optrykt i EF-Tidende L 77 af 31. marts 1993, s. 24. Såvel forordning som gennemførselsforordning er endvidere gengivet i *Om udførsel af kulturgenstande. Vejledning*, Kulturministeriet, juli 1993, som henholdsvis Bilag 4 og Bilag 5.
 47. Det oprindelige direktivforslag er optrykt i EF-Tidende C 53 af 28. februar 1992, s. 11. Europa-Parlamentets 1. udtalelse er optrykt i EF-Tidende C 176 af 13. juli 1992, s. 124. Det Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse er optrykt i EF-Tidende C 223 af 31. august 1992, s. 10. Kommissionens ændrede forslag er optrykt i EF-Tidende C 172 af 8. juli 1992, s. 7. Parlamentets 2. udtalelse er optrykt i EF-Tidende C 72 af 15. marts 1993, s. 160. Det vedtagne direktiv er offentliggjort i EF-Tidende L 74 af 27. marts 1993, s. 74.
 48. Forslag til lov om tilbagelevering af kulturgoder, som ulovligt er fjernet fra et EU-medlemslands område m.v., blev fremsat for Folketinget den 24. november 1993 og vedtaget den 16. december 1993. Samtlige partier stemte for forslaget. Der henvises til Folketingstidende 1993/1994, Forhandlinger, sp. 2290, 3119, 3748, 4152, Tillæg A, sp. 1871, Tillæg B, sp. 241, og Tillæg C, sp. 151. Danmark var det første land, der implementerede direktivet i national lovgivning.
 49. I den forbindelse skal der henvises til bemærkningerne til lovens § 2, stk. 3, hvoraf det fremgår, at selv om beskyttelsesordningen ikke baseres på krav om registrering af kulturværdier i privat eje, så har de sagkyn-dige inden for de respektive fagområder alligevel et indgående kendskab til ting, der må betegnes som danske kulturværdier, og som er i privat eje. Et sådant kendskab kan bl.a. hidrøre fra faglitteratur og andre publicerede værker.
 50. Jf. Told-Skats cirkulæreskrivelse af 1. april 1993 om udførsel af kulturværdier, s. 1.
 51. Det forventes, at denne evaluering – der skal ses i sammenhæng med den tilsvarende evaluering af direktivet om tilbagelevering af kulturgoder, som ulovligt er fjernet fra et EU-medlemslands område – vil blive forsinket, bl.a. fordi næsten halvdelen af medlemslandene ifølge det oplyste endnu ikke har implementeret direktivet.